

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE

”Man kan inte förändra sig på en dag och en kväll. Men man kan leva med varandra, förstå varandra och ha kontakt med varandra”

En undersökning om hur utrikesfödda kvinnor beskriver möten mellan olika kulturer delaktighet och empowerment på vägen till lönearbete

C- Uppsats 15 poäng
Socionomprogrammet
Kurs SQ1562 Vårterminen 2011
Författare Anneli Svensson
Handledare Per- Olof Larsson

ABSTRACT

Titel ”Man kan inte förändra sig på en dag och en kväll men man kan leva med varandra, förstå varandra och ha kontakt med varandra.”

En undersökning om hur utrikesfödda kvinnor beskriver möten mellan olika kulturer delaktighet och empowerment på vägen till lönearbete.

Författare Anneli Svensson

Nyckelord Möten mellan olika kulturer Delaktighet Empowerment

Utrikesfödda som anländer till Sverige som flyktingar eller som asylsökande får lära om på nytt. Integrationen blir en del av deras vardag genom utbildning inom SFI och introduktionsprogram med samhällskunskap och kunskapsområden som är nödvändiga för att bli en del av samhället och ha möjlighet till arbete. Som arbetsökande får många av dem ändå inte jobb trots förväntningar som finns efter avslutad introduktion.

Syftet är att ta reda på hur utrikesfödda kvinnor som deltar i åtgärdsprogram beskriver om sina förutsättningar att få ett jobb. Och vad de tror påverkar möjligheten att få ett jobb. Detta vill jag undersöka genom att intervjua kvinnor som deltar i arbetsmarknadsåtgärder med följande frågeställning

Frågeställning Hur beskriver kvinnorna möjligheten att få ett lönearbete? Vilka svårigheter möter kvinnorna mellan olika kulturer som arbetsökande? Hur beskriver kvinnorna sitt deltagande på praktik, utbildning och arbete?

Metoden bygger på sju kvalitativa intervjuer med utrikesfödda kvinnor som deltar i arbetsmarknadsåtgärder. Mötet med respondenterna har skett genom arbetsförmedling och arbetsmarknadsenhetens område kring utbildning inom SFI och introduktion. Undersökningen har både en deduktiv och en induktiv ansats. Tillsammans skapar de båda ett abduktivt förhållningssätt utifrån de teoretiska perspektiven möten mellan olika kulturer, delaktighet och empowerment samt de teman som vuxit fram utifrån respondenternas svar. Analysen har genomförts med stöd av teori begrepp empiri och teman. Tolkning av resultatet har sedan beskrivits genom de slutsatser som framkommit.

Sammanfattning Undersökningens slutsats visar på att utrikesfödda kvinnor som sökt asyl och deltar i åtgärdsprogram fortfarande tillhör en marginaliserad grupp utanför arbetsmarknaden. Respondenternas önskan att möta den nya kulturen och bli delaktiga genom arbete påverkas av utbildningskrav och ekonomiska förutsättningar. Villkoren att vidareutbilda sig ser olika ut på grund av språksvårigheter och ekonomiska hinder. Bakgrundsfaktorer och olika förutsättningar att möta arbetsmarknaden har påverkat deras positionering i förhållande till språkkunskaper yrkeserfarenhet och ekonomiska förutsättningar. Valet av yrkesområde har därför skett utifrån önskan om arbetsuppgifter som man klarar av och de arbetstillfällena som funnits. Möten med handläggare har varit viktig men brister har förekommit gällande kommunikation kring tidsplan. Informella kontakter med anhöriga som referens eller genom att ta eget initiativ att söka jobb har påskyndat processen att komma ut i arbetslivet på praktik eller anställning. Möten mellan olika kulturer skildras genom möten med personal på arbetsplatser. Respondenterna hamnar i en underordnad position att kunna påverka sin situation. Arbetsplatsernas kultur skiljer sig dock åt. Möjligheten att delta på arbetsplatsemöten och personalfester påverkar upplevelsen av delaktighet. Respondenterna skildrar diskriminering som förekommande genom kategorisering av olika yrkesuppgifter inom samma arbetsplats eller att förmedla sina åsikter kring invandring. I ett empowerment perspektiv påverkar respondenterna sin situation genom att göra egna val och ta eget initiativ för att visa på de möjligheter som finns. De hinder som framkommer ställs i jämförelse med tidigare erfarenheter och orsakerna bakom asylsökandet. Respondenterna menar att de är nöjda med introduktion och SFI samt det bemötande de fått.

FÖRORD

Först och allra främst vill jag tacka min underbara familj som under lång tid följt mig i uppsatsarbetet och undrat om jag inte blir färdig någon gång. Ni har alltid funnits vid min sida och varit ett oerhört starkt stöd i mitt uppsatsarbete. Utan er hjälp hade uppsatsen inte blivit klar. Tack vill jag också säga till min mamma som uppmuntrat mig i mitt skrivande.

Till de kvinnor som deltagit i min undersökning och som gjort det möjligt att genomföra den vill jag rikta ett innerligt varmt TACK! Ni har gett mig så många tänkvärda erfarenheter att ta med mig ut i socialt arbete. Jag önskar er all lycka!

Jag vill också tacka Per-Olof Larsson för ditt engagemang och förtroendeingivande hopp om att jag blir klar med min uppsats. Vill också tacka dig för din förståelse i stunder som varit svåra och mitt uppsatsarbete fått vänta.

Slutligen...

Till minne av mina nära och kära som inte längre finns...

ANNELI

INNEHÅLL

1. INLEDNING	1
1.1 Förförståelse	1
1.2 Integrationen i Sverige i ett historiskt perspektiv	1
1.2.1 Invandrarkvinnor i lönearbete och fack, Knocke (2001)	1
1.2.2 Mångfald och differentiering, de los Reyes (2001)	1
1.2.3 Statens politik för integration och mot etnisk diskriminering, Syrén (2007) Rapport från Landsorganisationen i Sverige, LO	2
1.2.4 Introduktion och integration av nyanlända invandrare och flyktingar, Emilsson (2008), Rapport från Nationella tema gruppen asyl och integration	2
1.3 Beskrivning av introduktionsarbetet i Lidköpingkommun	3
1.4 Problemställning	4
1.5 Syfte och frågeställning	4
1.6 Uppsatsens fortsatta disposition	4
2. TIDIGARE FORSKNING	5
2.1 Aktiveringspolitikens Janusansikte	5
2.2 Vem ska hjälpa vem? En kritisk analys av arbetsmarknadspolitiska insatser riktade till kvinnor med invandrabakgrund	7
3. TEORETISKT PERSPEKTIV OCH BEGREPP	8
3.1 Möten mellan olika kulturer	8
3.1.1 Kommunikation	8
3.1.2 Dialog	9
3.2 Delaktighet	9
3.2.1 Engagemang	9
3.2.2 Inflytande	10
3.2.3 Makt, Autonomi	10
3.3 Empowerment	10
4. METOD	11
4.1 Val av metod	11
4.2 Datainsamlingen	12
4.3 Litteratursökning	12
4.4 Urval/Avgränsning	12
4.5 Genomförande	13
4.5.1 Intervjuguiden	13
4.5.2 Intervjuarkvalitet	14
4.6 Forskningsetisk övervägande	14
4.7 Analys	14
4.8 Undersökningens Validitet	15
4.8.1 Reliabilitet	16
4.8.2 Generaliserbarhet	16
4.9 Metodsvårigheter	17
5. RESULTAT OCH ANALYS	18
Presentation av respondenterna	18
5.1 MÖTEN MELLAN OLIKA KULTURER	18
5.1.1 Kommunikation	19
5.1.1.1 Att vara informerad	19
5.1.1.2 Möjlighet till utbildning	19

5.1.1.3 Informella och formella möjligheter till praktikplats och arbete	20
5.1.1.4 Möten mellan olika kulturer och kulturkrockar	23
5.1.2 Dialog	23
5.1.2.1 Språkets möjligheter och hinder	23
5.2 DELAKTIGHET	25
5.2.1 Engagemang	25
5.2.1.1. Aktivt och passivt deltagande	25
5.2.2 Inflytande	27
5.2.2.1. Möjlighet och hinder	28
5.2.3 Makt och Autonomi Empowerment	28
5.2.3.1. Möjlighet och hinder	29
5.2.4 Makt och Autonomi Empowerment	31
5.2.4.1 Nöjda och missnöjda	32
6. SAMMANFATTNING AV RESULTAT OCH ANALYS	34
7. SLUTSATS OCH FRAMTIDA FORSKNING	39
REFERENSER	43
BILAGA 1 Presentationsbrev	45
BILAGA 2 Intervjuguiden	46

1. INLEDNING

”Jag har kunskaper i Telecom och en god utbildning” ...”Får ofta städjobb...” ”... man blir sårad och ledsen och arg...” ”... men jag lever och ger inte upp”

Citaten är hämtade ur programmet ”Mångfald och enfald” som beskriver hur olika förutsättningar och bakgrund kan ha betydelse för den enskilde som arbetssökande (<http://www.ur.se> 2008). I programmet ställs frågan om arbetsgivaren meriterar kompetens vid anställning. Som svar på detta beskriver arbetssökande från olika grupper hur ålder, funktionshinder, unga föräldralediga mödrar, luckor i meritförteckningen och utrikesbakgrund kan påverka arbetsgivarens urval. I programmet redovisas forskningsresultat som visar på att arbetsgivarens urval sker utifrån kompetens men att fördomar ofta utgör hinder för den arbetssökande. Homogena grupper på arbetsplatsen och nätverksträffar är andra faktorer som påverkar möjlighet till anställning. Vid intervjuerna beskriver de arbetssökande hur självkänslan och motivationen är avgörande för att fortsätta söka jobb. Följande citat skildrar detta i programmet: ”... måste göra annat...” ”Jag har planterat och ändrat om i min trädgård...”. Många med utrikesbakgrund startar ofta eget till exempel taxiverksamhet, pizzeria eller städfirma för att kunna försörja sig (Ibid.).

1.1 FÖRFÖRSTÅELSE

Inledningen är en del av min förförståelse om de hinder som arbetssökande kan möta på arbetsmarknaden där utrikesfödda utgör en av de grupper som ofta ställs utanför. Som anställd har jag också reflekterat över hur utrikesfödda kvinnor sökt anställning men på grund av bristande utbildning inte kallats till anställningsintervju. Denna erfarenhet ligger till grund för min fortsatta undersökning om hur utrikesfödda kvinnor upplever möjligheten att få ett lönearbete och vad de tror påverkar denna möjlighet.

1.2 INTEGRATIONEN I SVERIGE I ETT HISTORISKT PERSPEKTIV

Jag har i följande avsnitt valt att studera integrationen på arbetsmarknaden i ett historiskt perspektiv. Knocke (2001) och de los Reyes (2001) skildrar kvinnornas situation på arbetsmarknaden under efterkrigstiden och framåt. Syrén (2007) visar på i en rapport från Landsorganisationen hur utvecklingen av integrationsfrågor och arbetsmarknadsåtgärder fungerat fram till 2008. I skriftserien Nationella temagruppern asyl och integration (2008) beskriver författarna Emilsson och Åslund resultat från olika projekt kring asyl och flyktingfrågor under de senaste åren.

1.2.1 Knocke (2001) skildrar hur efterfrågan på arbetskraft var som störst inom industrin fram till 1950 talet där arbetstagare främst bestod av kvinnor. Utrikesfödda kvinnor hade en minimal framträdande roll och saknade ofta arbete och utbildning. De sågs som hemmafruar med många barn och dominerande män. De erbjöds ofta låglönearbete där deras insats fyllde en viktig funktion. Kraven på språkkunskaper och utbildning var relativt låg och den sociala samvaron begränsades av organisationens villkor. Under 1980 och 1990 talen sker en flyktinginvandring samtidigt som landet har kraftiga nedgångar och svaga uppgångar i konjunkturen. Strukturomvandling och 1990 talets sparkrav påverkade industrin som i sin tur begränsade tillgängligheten av arbetstillfällen. Främst påverkades kvinnor från Iran Polen Chile och Turkiet (Knocke 2001, s.30). Monotona och hårda arbetsvillkor skapade dessutom långtidssjukskrivning och förtidspensionering. Bristande utbildning påverkade också möjligheten att stanna kvar på arbetsmarknaden (Ibid.).

1.2.2 De los Reyes (2001) beskriver hur den ökade efterfrågan på arbetskraft samtidigt får de fackliga organisationerna att oroas för ojämlika arbetsvillkor. Genom förhandlingar skapas centrala avtal mellan stat, arbetsgivare och fackföreningsrörelse kallad ”Den svenska

modellen”. Offentlig välfärdspolitik och centrala överenskommelser växer fram (de los Reyes 2001, s.64 f). Efter 1970 talet kom många asylsökande till Sverige på grund av krig och politisk oro. Flertalet hade med sig traumatiska upplevelser som medförde maktlöshet inför framtiden (Gustavsson och Svanberg 1995, Ibid., s.65). Trots utbildning och arbetslivserfarenhet har de personliga förlusterna och upplevelserna påverkat de asylsökandes engagemang att integreras i samhället. De asylsökandes erfarenheter och arbetslöshet har gjort det svårare för dem att själva finna möjligheter att bli en del av samhället. De los Reyes menar att de asylsökandes situation inte lyfts fram eller varit ”tillräckligt” utredd inför de åtgärder som genomförts (De los Reyes 1999 i Ibid., 2001 s.65-66). Åtgärdsprogrammet har ofta handlat om att lära sig sociala koder för att få en bredare ”social kompetens” samt att klara arbetsmarknadens krav för att få en anställning (Ibid., s.65- 66). Efter 1990 talet finns fortfarande skillnader inom yrkestillhörighet och sysselsättningsnivå samt inom grupper arbetstagare nationaliteter och kön (Ibid., s.67).

1.2.3 Syrén (2007) inleder rapporten ”Statens politik för integration och mot etnisk diskriminering” med Andersson (2007) som beskriver att integrationsarbetet splittrats mellan formellt ansvariga och det praktiska genomförandet. Arbetsmarknadens avtal gällande löner, arbetsvillkor och kompetensutveckling har inte kommit de utrikesfödda till del i samma utsträckning. Kommunerna har fått ett större ansvar och mindre resurser för att hantera arbetsmarknadspolitiska frågor. De utrikesfödda som hamnat utanför socialförsäkringssystemet har inte kunnat ta del av åtgärdsprogrammen (Andersson, se Syrén 2007, s.6) Under 2003-2007 har arbetslösheten bland utrikesfödda kvinnor stigit till skillnad från män trots en ökad efterfrågan (Ibid., s.8-9). Diskriminering vid rekrytering har också bidragit till arbetslöshet (Ibid., s.14). Vistelsetiden har ansetts påverka möjligheten att få ett jobb liksom ålder, kön och var man kommer ifrån (Ibid., s.17). Rapporten beskriver att främjande insatser som haft en positiv inverkan är lönesubventioner och stöd till start av näringsverksamhet liksom en ökad samverkan mellan arbetsmarknadsverket och arbetsgivarorganisationer (Integrationsverket 2006, Ibid., 2007, s.38). Målen för ”lika rättigheter, skyldigheter och möjligheter för alla oavsett etnicitet och kulturell bakgrund” har inte införlivats i tillräcklig omfattning och bör därför utvecklas vidare. Ökade resurser och fungerande samverkan anses kunna skapa förbättringar (Ibid., s.50).

1.2.4 Emilsson (2008) har i rapporten Nationella tema gruppen asyl och Integration nr7 (2008) studerat introduktionsarbetet för nyanlända invandrare och flyktingar. Introduktionsarbetet kring nyanlända fanns redan under 1960 talet med SFI, samhällsinformation och tolkhjälp. Ekonomiskt stöd gavs till invandrarorganisationer och kulturverksamhet (Emilsson 2008, s.7). Under 1980 talet anländer flyktingar till Sverige och behovet av stöd ökar. Kommunerna tar över ansvaret och staten betalar ut ekonomiska ersättningar i efterhand. År 1991 ändras ersättningssystemet för att effektivisera och utveckla introduktionsprogram till individinriktade samordningsplaner. Kartläggning kring tidigare utbildning och yrkeserfarenheter samt språkutbildning skulle genomföras. Innehåll och samverkan mellan olika aktörer varierade dock mellan kommuner (Ibid.). Arbetstillfällena för de utrikesfödda har dock inte ökat (SOU 1996: 55, Ibid.). Emilsson beskriver att utvecklingen för att nå målen uteblivit eller gått långsamt (Integrationsverket 2007, s.16f, Ibid., s.14). Åslund et al (2006, s.137, Ibid., s.15) visar att arbetslösheten fortfarande är hög bland gruppen 18- 45 år. Åslund et al menar att lågkonjunkturen påverkar arbetslösheten samt vilket land man kommer ifrån. Emilsson beskriver att svårigheter finns att generalisera hur integrationen fungerat i alla statliga och kommunala verksamheter då uppföljning saknas (Ibid.).

Rapporterna visar att förutsättningarna för utrikesfödda att få jobb har varierat och oro i övriga länder påverkat både ekonomi och antalet asylsökande. Staten lämnar över ansvaret till kommuner och landsting att forma förutsättningar för nyanlända att integreras i samhället. Nya projekt har försökt påskynda arbetet kring integrationsfrågor och samverkansformer mellan stat, kommuner, landsting och privata företag. Skillnader finns mellan män och kvinnor att få ett lönearbete. Satsningar sker på utbildning i språk och vidareutbildning. Insatserna har ännu inte gett några större resultat. Utifrån denna beskrivning är det intressant att undersöka hur de utrikesfödda kvinnorna själva upplever och beskriver sin situation.

1.3 BESKRIVNING AV INTRODUKTIONSARBETET I LIDKÖPINGS KOMMUN

Jag har valt att göra min undersökning i Lidköpings kommun. Invånarantalet var december 2008 37 922 varav utrikes födda cirka 7 procent. Under 2007 fanns det flest arbetstillfällen inom tillverkning och utvinningsindustrin följt av vård och omsorg. Därefter handel, kommunikation och företagstjänster (www.lidkoping.se/kommunfakta 2009). Kommunens arbete med integrationsfrågor utgår ifrån den samverkansplan som Migrationsverket, Sveriges kommuner och landsting samt arbetsförmedlingen genomförde 2004. Syfte och mål var att synliggöra, möta och samverka kring och för kulturell mångfald ([www.lidkoping.se/integrationspolitiskt program 2004, s.4](http://www.lidkoping.se/integrationspolitiskt_program_2004_s.4)). Vid telefonsamtal med ansvarig på arbetsmarknadsenheten fick jag följande information. De män och kvinnor som arbetsmarknadsenheten ansvarar för har kommit som flyktingar och asylsökande till Sverige från bland annat Irak, Kosovo, Libanon, Libyen. Introduktionsprogrammet som erbjuds varar i regel ca två år. Utbildningsnivåerna varierar och introduktionen är tänkt att ge deltagarna kunskaper som är nödvändiga för att söka arbete. Utbildningen ska också ge kunskaper som är användbara för att kunna ta del av samhällets olika funktioner. Under introduktionen varvas utbildning och praktik där deltagarna efter avslutad introduktion kan få fortsatt möjlighet till anställning. Praktik är också en möjlig väg att skaffa sig referenser inför kommande ansökningar. Förutom SFI finns samhällskunskap, information om föreningsliv, idrott och hälsa samt trafik och kommunikationsmedel som ämnesområden. Utbildningen tar även upp frågor om rättigheter och skyldigheter i samhället samt familjefrågor kring barns rättigheter. Föräldrautbildning erbjuds för dem som önskar om barns utveckling och copingstrategier. Undervisning sker också om jämställdhetsfrågor för att underlätta mötet med samhället och arbetsmarknadens koder. Introduktionen sker på heltid med introduktionsersättning. Valet av praktikplats sker utifrån den enskildes intresse och möjlighet samt tillgänglighet av praktikplats. De flesta praktikplatser finns inom företag samt kommunens städ och kostenheter. Cirka 80-90 procent av dem som kommer till arbetsmarknadsenheten och som genomför introduktionsprogrammet får arbete. Deltagarna vill och har en huvudsaklig uppgift att bli självförsörjande och därmed bli en del av samhället. De som vill studera vidare har möjlighet att söka utbildning och får då ansöka om bidrag och lån via CSN (Introduktionssamordnare Lidköpings Kommun, muntligt telefonsamtal 2008-04-17).

1.4 PROBLEMSTÄLLNING

Utrikesfödda kvinnor har i ett historiskt perspektiv tillhört en marginaliserad grupp som i mindre omfattning haft tillgång till lönearbete och möjlighet att integreras i samhället. För sin försörjning söker kvinnorna försörjningsstöd som ställer krav på deltagande i åtgärdsprogram. Det är ofta låglönejobb som erbjuds även om kvinnorna har yrkeserfarenheter inom andra områden. De los Reyes beskriver att under 1990 talet fanns fortfarande skillnader inom yrkestillhörighet och sysselsättningsnivå samt inom grupper av arbetstagare nationaliteter och kön (De los Reyes 2001, s.67). Att vara en del av samhället handlar om grupptillhörighet och sysselsättning via lönearbete som ökar förutsättningen till självständighet och delaktighet att kunna påverka sin situation.

1.5 SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNING

Undersökningens syfte är att ta reda på hur utrikesfödda kvinnor som deltar i åtgärdsprogram beskriver om sina förutsättningar att få ett jobb. Och vad de tror påverkar möjligheten att få ett jobb. Detta vill jag undersöka genom att intervjua kvinnor som deltar i arbetsmarknadsåtgärder med följande frågeställning:

- Hur beskriver kvinnorna möjligheten att få ett lönearbete?
- Vilka svårigheter möter kvinnorna mellan olika kulturer som arbetssökande?
- Hur beskriver kvinnorna sitt deltagande på praktik, utbildning och arbete?

1.6 UPPSATSENS FORTSATTA DISPOSITION

I kapitel två beskrivs Hedbloms forskning från 2004 och Thomsson och Hoflund forskning från 2000. Kapitel tre omfattas av teoretiska perspektiv och begrepp. Inledningsvis beskrivs Illman och Nynäs (2005) teori om kultur människa och möte. Därefter beskrivs delaktighet av Molin 2004 Att vara i särklass. Maktbegreppet skildras också av Tengqvist genom Askheim och Starrins (2007) bok Empowerment i teori och praktik. Kapitel fyra innehåller val av metod. I kapitel fem redovisas resultat och analys följt av kapitel sex som sammanfattar resultat och analys. Slutligen presenteras undersökningens slutsats samt framtida frågeställning i kapitel sju.

2. TIDIGARE FORSKNING

Urvalet visar endast ett axplock av all den litteratur som finns inom området. Svårigheten har varit att hitta forskning som enbart tar upp hur utrikesfödda kvinnor som deltar i åtgärdsprogram talar om sina förutsättningar att få ett lönearbete. Agneta Hedblom har i sin forskning Aktiveringspolitikens Janusansikte från 2004 intervjuat åttiosju kvinnor och män med utrikesbakgrund om deras väg till lönearbete och de åtgärdsprogram de deltar i. Deltagarna bor inom fyra stadsdelsområden i en storstad och de flesta har varit i Sverige i mer än tio år. Sökord jag använt är invandrarkvinnor och har sökts på Kvinnsam.

2.1 AKTIVERINGSPOLITIKENS JANUSANSIKTE

Flertalet av deltagarna i undersökningen är i ålder 26-45 år. Respondenternas utbildning varierar men språkkunskaper anses vara en förutsättning till lönearbete (Hedblom 2004, s.54). Kvinnorna har läst eller läser SFI och några av dem har fortsatta studier på grund och gymnasienivå. Ett fåtal kvinnor har varken sysselsättning eller arbete och ett fåtal har genomfört kortare yrkesutbildning (Ibid., s.55). Sysselsättningsnivån är låg bland kvinnorna och studier pågår oftast över en längre tid. Aktiveringspolitiken skiljer sig åt mellan stadsdelarna. Möten med handläggare beskrivs som en maktposition där de arbetssökande har haft begränsade möjligheter att delta i beslut (Ibid., s.59). Kommunikation och information kring handlingsplaner har brutit vid flera tillfällen och respondenterna saknar information om sina rättigheter och skyldigheter. Trots att många är missnöjda är flertalet positiva till att möta handläggare som lyssnar på de önskemål som framförs. Respondenterna upplever att de är delaktiga i processen när de ”kan påverka planeringen” (Ibid., s.62). Respondenterna tydliggör att kommunens ekonomiska förutsättningar att skapa arbete inte alltid räcker till som i sin tur begränsar möjligheten att påverka. Hindrande åtgärder är då återkommande avslag på arbetsansökningar (Ibid., s.69). Aktivitetskrav finns hos alla stadsdelar med skillnad i utformning av sanktion och att kunna göra egna val. Respondenterna upplever kraven som positiva då aktiviteten anses meningsfull med möjlighet att påverka. Hedblom (2004) beskriver detta som en främjade insats (Ibid., s.67). Försörjningsstöd som betalas ut påverkas vid frånvaro. Vad som räknas som frånvaro skiljer sig mellan stadsdelarna men omfattar den tid som arbetssökande inte deltar i aktivitet. Reducering sker för den tid som inte styrkts med intyg eller giltigt skäl. Familjer som varit missnöjda med beslut har överklagat ärende. Hedblom (2004) visar på att när brister uppstår i kommunikation och information påverkar detta den enskildes upplevelse av bemötande och möjlighet att vara delaktig i beslut kring sitt eget ärende (Ibid., s.65). Ett skäl till att kvinnor och män deltar i en åtgärd är aktiveringskravet. Målet är att bli självförsörjande och slippa försörjningsstöd (Ibid., s.74).

Hedblom beskriver i sin undersökning hur arbetsrelaterade åtgärder och utbildningsinsatser påverkas av differentieringssystem och kategorisering för att underlätta handläggningens ärenden (Ibid., s.142). I två av de fyra fallstudierna i respektive stadsdelområde har handläggningen skett med hänsyn till den enskildes självbestämmande och rättigheter (Ibid., s.152). Genom den arbetssökandes delaktighet i kontrakt och handläggning har också handläggare fått en ökad kunskap om den arbetssökandes kompetens och möjligheter (Ibid., s.152). Hedblom beskriver att hur den arbetssökande positioneras påverkas av ekonomiska förutsättningar som försörjningsstöd, åtgärder samt självbestämmande i förhållande till aktiveringskravet. Hedblom menar dock att genom förhandlingar kan den arbetssökande blir mer delaktig i beslut kring åtgärder (Ibid., s.154). Hindrande och främjande insatser finns i utvecklingsprocessen. Som exempel beskrivs frånvaro av kompetenshöjande åtgärder som hindrande (Ibid., s.155). Hur den arbetssökande uppfattar sin position i förhållande till olika åtgärder beskriver Hedblom genom Williams et al (1999) teori om identitet (William et al 1999, se Hedblom 2004, s.156).

William et al (1999) menar att identitet skildrar den enskildes uppfattning om sin egen position och de positioner som han eller hon söker sig till. Positioneringen påverkas sedan av hur samstämmig den enskildes position är i förhållande till de andra och hur de i sin tur sedan "positioneras av andra" (Williams et al 1999, se Ibid., s.156). Hedblom visar också på Skeggs teori (1999) som beskriver att som arbetssökande kategoriseras identiteten in i ett socialt sammanhang som den enskilde sedan försöker hitta meningsfullhet i (Skeggs 1999, se Hedblom 2004, s.156). I vilken omfattning arbetssökande kan förändra sin position beror på bemötande och dialog där det krävs en "tvåvägskommunikation" (Ibid., 2004, s.160). Genom förhandling skapas meningsfullhet och en jämnare positionering mellan den arbetssökande och handläggaren (Ibid., s.160).

Trots att många av de arbetssökande bott i Sverige under en längre tid har deras position i förhållande till olika åtgärder och arbetsmarknad inte förändrats eller haft en marginell förändring. Majoriteten har ännu inte lyckats få ett stadigvarande jobb trots utbildning och yrkeskompetens som de fått i sina hemländer (Ibid., s.166). Några av kvinnorna som haft yrkeserfarenhet utan utbildning och som läst SFI eller studerat gymnasiekompetens har blivit kvar inom olika åtgärdsprogram (Ibid., s.167). Genom att börja på nytt sänks den kompetensnivå som redan finns, menar Hedblom (Ibid., s.167). Kvinnorna hamnar därmed i en stillastående spiral där deras utövande av sin kompetens inte är möjlig. Hedblom beskriver att i vissa situationer har de arbetssökande fått möjlighet till yrkesförberedande kurser som lett till vikariat. Även om arbetsuppgifterna i sig varit för okvalificerade i förhållande till tidigare yrkeserfarenheter och kompetens menar Hedblom att denna process ändå i förlängningen kan bidra till ett jobb (Hedblom 2004, s.170). De arbetssökandes delaktighet och deltagande i SFI, kurser och praktik har varit en viktig väg för nya möjligheter. De unga kvinnorna har haft en större möjlighet att närma sig arbetsmarknaden genom utbildning än övriga kvinnor då de kommit från krigsdrabbade områden där studier inte varit möjlig (Ibid., s.170).

Hedblom beskriver att de kvinnor som haft möjlighet att ta del av reguljära och yrkesinriktade utbildningar har kunnat höja och utveckla sin kompetens och därmed hamnat i en uppåtgående spiral. Däremot har de kvinnor som fått okvalificerad sysselsättning hamnat i en neråtgående spiral. Stadsdelarnas tilldelning av resurser till de arbetssökande och aktivitetskrav har haft betydelse. I en av stadsdelarna har kvinnorna inte avslutat SFI och kan inte fortsätta studier på grundskolenivå. De blir därför kvar i aktiveringskravet som de dock behöver för att få hjälp med ekonomiskt stöd och att komma vidare (Hedblom 2004, s.174). Hedblom beskriver att arbetslivserfarenheter och utbildning kan ge möjlighet att komma in på arbetsmarknaden. Faktorer som familj, tid i landet och språkkunskaper har däremot inte haft någon större inverkan på om den arbetssökande får ett jobb eller inte (Ibid. s.175). Positioneringen som sker i handläggningen kan förstärkas eller försvagas i ett längre perspektiv liksom tilldelningen av kompetenshöjande resurser, menar Hedblom. Kvinnor med utrikesbakgrund "bortprioriteras ofta inom vissa differentieringsformer" i handläggningen av aktiveringsåtgärder på grund av "stereotypa former" som försvagar kvinnornas positionering till arbetsmarknaden (Ibid., s.176). Hedbloms undersökning visar på att information, bemötande och kommunikation via dialog påverkar de arbetssökandes möjlighet att vara delaktiga i beslut om åtgärder och handlingsplaner. Utifrån Hedbloms undersökning är delaktighet en viktig faktor för de arbetssökandes positioneringen och möjlighet att få ett jobb. Delaktighet används därför som teori i min undersökning.

2.2 VEM SKA HJÄLPA VEM?:

EN KRITISK ANALYS AV ARBETSMARKNADSPOLITISKA INSATSER RIKTADE TILL KVINNOR MED INVANDRARBAGGRUND

Heléne Thomsson och Linda Hoflund har i sin forskningsrapport från 2000 ställt 151 intervjuer till utrikesfödda kvinnor över hela Sverige som deltagit i arbetsmarknadspolitiska åtgärder. 42 kvinnor och män med ansvar för olika åtgärder och 23 kvinnor med projektledaransvar har också deltagit i intervjuer.

Thomsson och Hoflund (2000) visar på i sin forskning att kvinnor med utrikesbakgrund hamnar i fack och positioner både som invandare och kvinna (Thomsson och Hoflund 2000, s.5). Dessutom finns en föreställning om att kvinnor har en lägre ställning än män. Thomsson (1996) förklarar att förväntningar finns inom institutioner och organisationer hur kvinnor och män ska vara och vilka arbetsuppgifter de klarar av (Ibid., s.5). Under slutet av 1980 talet skulle arbetslösa med utrikesbakgrund få hjälp att komma in på arbetsmarknaden. Satsning gjordes för att tillvarata tidigare utbildningar från hemlandet med hjälp av påbyggnadsutbildningar. Lundh och Olsson (1999) menar att detta misslyckades då flertalet av de arbetssökande ändå inte fick jobb (Ibid., s.33). Under 1990 talets lågkonjunktur förekom fortfarande diskriminering på arbetsmarknaden trots lagändringar. Arbetssökande har fått stå tillbaka oavsett utbildning. Ökade kompetenskrav har gjort det svårare för utrikesfödda att få jobb (Ibid.). De hinder som arbetssökande står inför handlar om att tyda normer och sociala koder samt att förstå språk och kommunikation (Ibid., s.34). Vid intervjuerna beskriver kvinnorna en underlägsenhet och en rädsla att göra bort sig inför andra på grund av språksvårigheter (Ibid., s.73). Thomsson och Hoflund (2000) menar att språkkunskaper finns hos de kvinnor som deltar i en åtgärd men att de saknar daglig kontakt med svenskspråkiga för att träna språk. De beskriver att ”brytning och rytm inte stämmer överens” med det svenska språket. Därför finns en osäkerhet av ”att våga” (Ibid., s.73).

Genom tidigare utbildningar och erfarenheter finns en önskan om att kunna få ett likvärdigt jobb. När föreställningen om ett yrke inte stämmer överens med de arbetsuppgifter kvinnorna får uppstår besvikelse över att inte få visa sina kunskaper och att informationen varit bristfällig. Thomsson och Hoflund (2000) beskriver att situationen till viss del kan bero på oförmåga och ibland rädsla över att inte kunna ställa krav och framföra vad man själv vill (Ibid., s.75). Thomsson och Hoflund (2000) lyfter fram att som arbetssökande har mötet med handläggaren stor betydelse för att kunna bli informerad och få kunskap om de företag och arbetstillfällen som finns på orten och hur en arbetsansökan ska gå till väga (Ibid., s.76). Thomsson och Hoflund (2000) visar på att tillfälliga jobb är vanligt följt av kurser och arbetslöshet. Svårigheter finns att bli en del av det sociala samspelet som vikare eller timanställd och att man aldrig uppnår ”samma maktstatus” (Ibid., s.78). Kvinnorna berättar om sitt deltagande på olika arbetsplatser och har en positiv inställning till jobbet där de bjuds in att delta vid fikaraster. Betydelsefulla ansvarsuppgifter och att dela med sig av sina kunskaper samt ha roligt är andra viktiga områden för en positiv arbetsmiljö. Om konkurrens uppstår på en arbetsplats kan detta leda till utanförskap. Diskriminering som förekommer behöver inte alltid vara riktad till person utan kan också handla om affischer eller kränkande skämt. Thomsson och Hoflund (2000) förtydligar att som tillfällig inhoppare kan det vara svårt att veta vem man ska vända sig till i en sådan situation. Valet att inte berätta sker i de flesta fall på grund av osäkerhet och rädsla att inte få jobb (Ibid., s.79). Kvinnornas situation blir sårbar på grund av tillfälliga anställningar. Trots mottgångar finns det en tro på det demokratiska systemet (Ibid., s.82). Thomsson och Hoflund (2000) undersökning visar att de arbetssökande kvinnorna i de flesta fall inte får sina önskemål uppfyllda och är sällan delaktiga i de beslut som fattas. Brister uppstår både i information från handläggare och dåligt bemötande på praktikplatser. Insatserna saknar ibland meningsfulla arbetsuppgifter och

de arbetssökande efterfrågar därför riktiga och meningsfulla jobb. Möjligheten att få jobb försvåras ytterligare på grund av tidigare erfarenheter inom liknade arbete som varit mindre bra. Arbete går dock före bidragsberoende. Data och IT beskrivs som utvecklande men att vidareutbildning saknas. Det är lättare att få utbildning inom vård och omsorg, menar Thomsson och Hoflund (2000, s.105). Svårigheter mellan skilda kulturer är återkommande samt vikten av att ha en fungerande kommunikation. Därför använder jag möten mellan kulturer som teori.

3. TEORETISKT PERSPEKTIV OCH BEGREPP

Illman och Nynäs (2005) beskriver i sin bok Kultur, människa, möte (2005) vad som sker och vilka gränsdragningar som uppstår i samspelet mellan människor utifrån ett humanistiskt perspektiv (Illman och Nynäs 2005). Inledningsvis lämnas en beskrivning om kulturmöten som följs av kommunikation och dialog.

3.1 MÖTEN MELLAN OLIKA KULTURER

Kulturmöten används ofta som definition av kontraster. Enligt Anttonen (1999) bör vi istället använda ”möten mellan kulturellt olika människor” för att inte glömma det humana innehållet i begreppet (Illman och Nynäs 2005, s.46). Illman och Nynäs (2005) förklarar att kultur uppstår inte bara i gemensamma möten med andra utan också i ett individ perspektiv. Kultur beskrivs då som ett mångfacetterat begrepp där människan tolkar sina upplevelser mot de erfarenheter och värderingar hon bär med sig (Ibid., s.47). För att förklara vad som sker i mötet använder Illman och Nynäs (2005) Bubers (1994; 1993; 2000) definition om relationen i ett Jag Du och Jag Det perspektivet. I relationen skapas möjlighet för människan att relatera till sin omvärld och andra människor. Förhållningssättet kan ske både i ett objektivt och subjektivt perspektiv. I en objektiv relation sker mötet i en jag och det relation där gränser sätts upp mellan Jag och den andre. Betraktelse över mötet sker i ovanför perspektiv (Ibid., s.48). På avstånd bildar vi oss en uppfattning utifrån vad vi redan vet och där vi ordnar in den andre utifrån vad vi tror kommer att ske. Vi håller distans för att analysera och skapa oss en bild av situationen (Ibid., s.48). I det subjektiva mötet skapas Jag och Du relationen där en närvarande kontakt med den andra skapar möjlighet att förändra relationen. Buber, beskriver denna situation genom att Jag och Du möts som enskilda subjekt med rätten att vara anonym med erfarenhet och kunskap. Samtidigt har Jag och Du rätten att få vara en ”unik person” som kan vara svår att kategorisera in och jämföras med andra. Buber, menar att det är i Jag och Du som mötet sker och som öppnar upp för nya möjligheter och erfarenheter (Ibid., s.48). Buber, förklarar också att vi sällan förhåller oss enbart till ett av dessa två. Det är i Det världen vi har vår vardag och där vi upplever trygghet och ”kontroll” (Ibid., 49). Vi reflekterar och ordnar våra upplevelser för att ge dem plats. I mötet mellan Jag och Du möter vi det nya och oväntade som ger oss nya erfarenheter (Ibid., 49). Rundquist (1998) beskriver att relationen mellan Jag Du och Jag Det kan vara svår att hålla isär. Möjlighet finns dock att låta dem integreras med varandra och tillåta att våra olikheter, skilda åsikter och livssyn får finnas kvar. I mötet kan vi dock relatera till tidigare erfarenheter i ett nytt perspektiv (Rundquist 1998, se Ibid., s.49). Genom att frånga skillnaderna i mötet med den andre och ha ”viljan att våga se” (Ibid., s.50) menar Buber att man kan kringgå skillnaderna och skapa dialog och förståelse för den andre (Hofmann och Rundquist 2004; Illman 2003, 2004, se Ibid., s.50).

3.1.1 Kommunikation

Nancy Harper (1979) skildrar mötet genom kommunikationen som sker i det mellanmänniska. Var och en av deltagarna har en avsikt och ett budskap. Om vi känner till den andres avsikt med budskapet finns det möjlighet att ställa konkreta frågor och föra dialog som i sin tur öppnar upp för en gemensam förståelse (Illman och Nynäs 2005, s.69). Vi kan

dock inte veta hur mottagaren kommer att möta budskapet då vi tolkar den andres språk och information kring budskapet på olika sätt. Sändaren förväntar sig också någon form av respons från mottagaren. Austin (1990) förklarar att i kommunikationen sänds budskapet iväg som en handling där vi "begär påstår beskriver uppmanar eller ursäktar oss" (Ibid., s.70). Genom att vi tolkar den andres budskap kan det som kommuniceras uppfattas på olika sätt. Ett budskap kan till exempel innehålla en händelse som påverkar sändarens familjeförhållande. Mottagaren lyssnar tolkar och besvara detta budskap med frågor som i sin tur ger utrymme för nya tankar och associationer att växa fram. Samtalet blir därför intressant och meningsfullt i kommunikationen med den andre. Om däremot budskapet omfattas av något som mottagaren redan upplevt genom egna erfarenheter sker en jämförelse som inte förändrar sändarens budskap. Samtalet kan istället börja handla om något annat (Ibid., s.71). Kommunikationen påverkas av erfarenheter och hur vi tolkar och besvarar budskap och vad som sker i det mellanmänniska mötet. Människors olika kulturella bakgrund kan därför skapa brister och missförstånd i samspelet då vi ofta skiljer på olikheter och likheter (Ibid.).

3.1.2 Dialog

Illman och Nynäs (2005) beskriver också att kommunikation inte bara ska ses som en enskild händelse utan också som en gemensam dialogisk process. Om deltagarna försöker nå fram till en gemensam förståelse för det som kommuniceras öppnar det upp för att nå fram till ett gemensamt mål. I kommunikationen skapas då en förståelse för och en medvetenhet om hur verkligheten är konstruerad och att det inte alltid finns givna svar och mål som kan förverkligas. Nya kunskaper och erfarenheter ändrar vårt sätt att se på omvärlden (Ibid., s.75).

Begreppet delaktighet har skildrats inom olika fält. I min undersökning används följande beskrivning hämtad ur Molins (2004) Att vara i särklass.

3.2 DELAKTIGHET

Delaktighet kan beskrivas som ett aktivt deltagande och medverkan i en aktivitet tillsammans med andra där alla har ett delat ansvar (Esselte 1980, se Molin 2004, s.43). Sköld (1997) definierar delaktighet med tillhörighet där deltagande sker i ett objektiva eller subjektiva perspektiv. Ett objektiva deltagande jämförs med att delta i ett socialt sammanhang medan det subjektiva deltagandet fylls med känslor och upplevelser. Det subjektiva deltagandet handlar också om att vara aktiv, ha inflytande och veta vad som ska ske. Sköld (1997) påpekar dock att människor alltid har rätt att delta inom alla områden oavsett om den enskilde upplever delaktighet eller inte (Sköld 1997, Ibid., s.46). Delaktighet kan också omfattas av makt. Pateman (1970) menar att ha full delaktighet innebär inflytande över beslut där alla deltagare har lika stor makt att påverka resultatet. Delaktighet kan också vara begränsad där fler aktörer samverkar kring en fråga men där beslutet fattas av en (Pateman 1970, Ibid., s.46). För att bli delaktig i samhället måste tillgängligheten fungera och också används. Jönsson (2002) beskriver att tillgängligheten kan jämföras med information som både kan "krävas" och delas ut. Men delaktighet kan inte uppnås på samma sätt. Den måste man "erövra" menar Jönsson (Jönsson 2002, Ibid., s.48). Delaktighet definieras också genom följande begrepp.

3.2.1 Engagemang

Engagemang förklaras i samband med att en aktiv handling sker i ett socialt sammanhang. Individens engagemang i ett intresse behöver däremot inte utgöra en aktiv handling eller ens vara möjlig att delta i. Som exempel kan beskrivas att vara engagerad i en historisk epok (Ibid., s.52). Engagemang förklaras också utifrån individens subjektiva upplevelse och objektiva verklighet. Individen upplever då engagemang, acceptans och inklusion i ett socialt sammanhang utan att vara engagerad och aktiv (Ibid., s.52-53). Omgivningen kan dock

beskriva och uppleva individen som aktiv, engagerad och delaktig. Delaktighet genom aktivitet och engagemang skiljer sig därför åt utifrån upplevelse och aktiv handling (Ibid., s.52-53). Sköld (1997) menar att full delaktighet inte kan nås enbart genom subjektiva upplevelser utan måste jämföras med faktiska förhållanden (Sköld 1997, Ibid., s.53). I ett objektivt perspektiv beskrivs därför deltagandet utifrån rättigheten att ta del av samhällets resurser som till exempel utbildning.

3.2.2 Inflytande

Delaktighet beskrivs också genom tillhörighet utifrån formellt och informellt deltagande. I ett formellt deltagande tillhör individen en grupp där valet av tillhörighet kan vara både självvalt eller regelstyrt och pågå över en viss tid (Ibid., s.54- 55). Utifrån ett objektivt perspektiv kan då deltagandet jämföras med tillhörighet där det finns en acceptans från omgivningen att till exempel skrivas in på en utbildning (Ibid., s.54). Det aktiva deltagandet består av att man deltar eller avstår utbildning och att beslut oftast fattas på högre nivå. Informellt deltagande beskrivs utifrån individens deltagande och subjektiva upplevelse av deltagande i en grupp. Upplevelsen omfattas då av att tillhöra en grupp och att vara accepterad i ”praktiken” (Ibid., s.54-55). Informell tillhörighet sker i det dagliga samspelet mellan individ och grupp och bygger på relationer mellan individer på samma nivå och möjlighet att påverka aktuell situation (Paldanius 1999, Ibid., s.55).

3.2.3 Makt och autonomi

Wehmeyer (1996) beskriver autonomi som en process där individens förmåga och möjlighet att påverka konfronteras med omgivningens attityder och öppenhet att inkludera självbestämmande i samhället. Individen får då ”erfarenheter av beslutsfattande” (Wehmeyer 1996, Ibid., s.56). Sköld (1997) beskriver maktförhållandet med delaktighet som han menar bör analyseras för att få förståelse för delaktighet i praktiken (Sköld 1997, Ibid., s.57). Makt ska dock inte integreras med delaktighet utan ses utifrån situationer kring delaktighet. Paldanius (1999) förklarar att där delaktighet förekommer finns alltid någon form av makt i de beslut som fattas. Det kan vara den enskildes beslut över sin situation eller någon annan som tar beslut i situationen (Paldanius 1999, s.26, Ibid., s.57).

Begreppet makt är omfattande och innehåller många aspekter som påverkar människors delaktighet och beslut. I den här undersökningen används därför empowerment som en tredje teori som stöd för att beskriva och analysera makt. I undersökningen används Tengqvists beskrivning av empowerment. Att begränsa eller skapa möjligheter, om centrala förhållningssätt i empowermentarbetet (Empowerment i teori och praktik, av Askheim och Starrin 2007).

3.3 EMPOWERMENT

Tengqvist (Askheim och Starrin 2007, s.76) beskriver att det är i möten med andra man kan förstå och uppleva vad empowerment står för. Det kan handla om förhållningssätt och bemötande och den enskildes förutsättningar och resurser. Tengqvist menar att genom andra människors stöd och hjälp kan svåra situationer öppnas upp. Uppmuntran kan hjälpa individen att hitta egna svar som successivt kan förändra vardagen och frigöra resurser (Ibid., s.76). Som arbetssökande kan det handla om att söka de jobb man är intresserad av eller att konfronteras med olika myndigheter. Empowerment innebär att ha makt över sitt eget liv, att våga tro på sig själv och få kraft att förändra sin situation (Ibid., s.76). Tengqvist beskriver att människors förmåga och identitet växer och förändras när de ges förutsättningar och möjligheter att inte tyngas ner av problem utan få bygga upp ”självkänsla” och ”stolthet” (se Ibid., s.81). Det handlar om människors lika värde och rättighet samt att skapa jämnare maktbalans med respekt för våra olikheter och rättigheter (Ibid., s.82). Samtidigt poängterar

Tengqvist att med ett ökat ansvar krävs också en ökad kunskap om de faktiska "ramar" som är aktuella och vilka möjligheter som finns (Ibid., s.83-84). Makt kan också tvärtemot ske i en överordnad position där makten fokuseras på dem som redan har makt och där människor som befinner sig i underordnade positioner får mindre handlingsutrymme (Kabeer 1999, Rowlands 1997, se Ibid., s.87). Makten rangordnas då genom människors olika värde utifrån "kön, klass, etnicitet, ålder, sexuell läggning" och påverkar deras "rättigheter och skyldigheter" (Walker 2002, se Ibid., s.88).

Empowerment skildras utifrån den enskildes möjlighet att ha makt över sitt eget liv och att kunna ta egna beslut och våga tro på sig själv. Som arbetssökande kan man mötas av olika svårigheter som påverkar möjligheten att ta egna beslut. Därför är denna teori användbar i analysen av min empiri.

4. METOD

Inledningsvis beskrivs undersökningens ansats följt av datainsamling och litteratursökning. Därefter redovisas urvalsprocessen, undersökningens genomförande samt forskningsetiska överväganden och tillvägagångssätt i analysarbetet. Slutligen tar jag upp validitet, reliabilitet samt generaliserbarhet och en summering om metodsvårigheter.

4.1 VAL AV METOD

Larsson (2005) visar på två sätt att nå fram till det man vill undersöka. I en kvantitativ undersökning används enkätfrågor till en målgrupp för att sedan kunna analysera och tolka hur många som är i opinion till en viss fråga eller hur många som kännetecknas av en viss egenskap (Larsson, Lilja och Mannheimer 2005, s.61). Kvantitativa metoder användas för att nå fram till en större målgrupp med varierande möjlighet att generalisera beroende på tid och förändring av målgrupp (Ibid., s.63- 64). Larsson (2005) tar också upp ett kvalitativt arbetssätt där forskaren genom intervjufrågor kan få fram data som beskriver deltagarnas berättelser. Forskaren kan samtidigt observera de handlingar som är av vikt för det som ska undersökas (Larsson 2005, s.91-92). I min undersökning har jag valt en kvalitativ metod för att möta mina respondenter och genom intervjuer fånga in kunskap om det område jag valt att undersöka (Kvale 1997, s.21). I mötet med respondenterna sker ett samspel kring ett gemensamt ämne där intervjuaren har möjlighet att lyssna och bemöta svaren (Ibid., s.26). Larsson (2005) menar att i intervjuer framkommer kunskap om respondenternas subjektiva upplevelse och om den verklighet de befinner sig i (Larsson 2005, s.92). Undersökningens syftet är att ta reda på hur utrikesfödda kvinnor som deltar i arbetsmarknadsåtgärder beskriver om sina förutsättningar att få ett lönearbete samt vilka svårigheter de berättar om och hur de beskriver sitt deltagande ute på praktik och arbetsplatser. För att besvara frågor som omfattar hur individen berättar om sin situation anses kvalitativa intervjuer vara mest relevant. Vid genomförandet av en undersökning finns det tre olika förhållningssätt. Valet kan ske utifrån en induktiv eller deduktiv ansats. Patton (1990) förklarar att båda ansatserna är fullt möjliga att använda (Patton 1990, se Ibid., s.95). Med en induktiv ansats sker undersökningen utifrån ett visst fenomen utan "förutfattade hypoteser" (Larsson, Lilja och Mannheimer 2005, s.95). Teori och begrepp växer fram efter hand som intervjuer och observationer genomförs (Ibid., s.95). I en deduktiv ansats påbörjas undersökningen från en förförståelse med efterföljande teori där frågor växer fram inför studiens empiri (Ibid., s.96). Min undersökning har en deduktiv ansats följt av induktiva förutsättningar där en ny teori växer fram under arbetets gång. De teoretiska perspektiven är hämtade från Illman och Nynäs (2005) skildring om kultur människa och möte, Molins (2004) tolkning av begreppet delaktighet samt Tengqvist beskrivning av empowerment (Askheim och Starrin 2007). Dessa tre teorier används i analysen av min empiri för att skildra hur kvinnorna beskriver sina förutsättningar att få ett lönearbete samt vilka svårigheter de möter mellan olika kulturer. Frågeställning sker också om deras deltagande i praktik utbildning och arbete.

4.2 DATAINSAMLING

Larsson (2005) menar att det finns tre olika sätt att arbeta med datainsamling. Dels öppna intervjuer där respondenternas upplevelser, känslor och attityder citeras. Direkta observationer kan också användas som följs upp av noggranna anteckningar kring de iakttagelser som sker. Anteckningar kan omfatta beteende, aktiviteter, handlingar och interaktioner (Ibid., s.91). Den tredje metoden är dokumentanalys som enligt Patton, Strauss och Corbin (1990, s.10) kan användas för att arbeta med citat från olika källor som till exempel publicerad tidskrift eller rapporter (Patton 1990, Strauss och Corbin 1990, Ibid., s.91). Jag har valt intervjuer som datainsamling för att skildra och förstå hur respondenterna beskriver om sin situation som arbetssökande. Larsson (2005) menar att intervjuer ger möjlighet att se individen i sitt naturliga sammanhang. Begränsningar finns dock att överblicka alla delar i individens situation. Undersökningen delas därför in i olika tema (Larsson 2005, s.92). Patton (1990) förklarar att genom urval kan man sedan analysera på vilket sätt dessa teman får betydelse för varandra ur ett "helhetsperspektiv" (Patton 1990, Ibid., s.92). Utifrån mina teorier som möten mellan kulturer, delaktighet och empowerment har jag valt att använda både begrepp och tema för att lyfta fram vad respondenterna beskriver. De begrepp som används och som bygger på teorierna är kommunikation, dialog, engagemang, inflytande, makt och autonomi. Teman som vuxit fram under analysen är att vara informerad, möjlighet till utbildning, informella och formella möjligheter till praktik och arbete, möten mellan olika kulturer och kulturkrockar samt språkets möjligheter och hinder. Ytterligare tema som växer fram under delaktighet är aktivt och passivt deltagande, inflytandets möjligheter och hinder, maktens och autonomins möjligheter och hinder samt hur missnöje och acceptans formas utifrån makt och autonomi.

4.3 LITTERATURSÖKNING

Inledningsvis börjar min undersökning från medieprogrammet Mångfald och enfald som visas i ett programinslag från SVT på kunskapskanalen, 2008 01 19. Referenssökning sker via Libris. Litteratur och fakta inom området som bygger på min förförståelse har valts ut genom Gunda, databasen Libris samt Genusvetenskap och Kvinnsam. Gunda har varit behjälplig i sökandet efter teoretiska perspektiv. Genom Libris och Kvinnsam har litteratur kring tidigare forskning plockats fram om kvinnor med utrikesbakgrund och deras situation som arbetssökande och deltagande i åtgärdsprogram. De sökord som använts har varit invandrarkvinnor, kultur människa och möte, delaktighet samt introduktion, integration och diskriminering.

4.4 URVAL OCH AVGRÄNSNINGAR

En önskan var att kunna genomföra 10-15 intervjuer. Kvale (1997) förklarar att antalet respondenter i en kvalitativ undersökning varierar beroende på vad man vill undersöka (Kvale 1997, s.97). Om undersökningen handlar om att jämföra skillnader mellan olika fenomen och grupper bör andelen deltagare var hög. Ska det däremot finnas möjlighet att göra ingående tolkningar av intervjuer bör antalet deltagare var begränsat. Vill forskaren försöka förstå och beskriva upplevelsen kring en livsvärld intervjuas endast en. Antalet kan dock påverkas av den tid och de resurser som finns och som är avgörande för undersökningens genomförande (Ibid., s.98). Kvale beskriver att kvalitativa intervjuer ofta anses svåra att generalisera då antalet intervjupersoner är för få. Kvale hänvisar till psykologins historia som beskriver att generell kunskap kan uppnås om koncentrationen ligger på ett "fåtal intensiva fallstudier." Dessa fallstudier kan sedan generaliseras genom att också använda kvantitativa observationer på ett större antal enskilda personer (Ibid., s.98). Mitt syfte med undersökningen är inte att uppnå generalisering utan att inhämta kunskap om hur utrikesfödda kvinnor som deltar i arbetsmarknadsåtgärder beskriver om sina förutsättningar att få ett lönearbete och vilka

svårigheter de berättar om och hur de beskriver sitt deltagande på praktik och arbetsplatser. Sammanlagt var sju kvinnor intresserade av att delta i min undersökning. Handläggaren på arbetsförmedlingen hjälpte mig att få kontakt med utbildningsenheten och SFI samt några arbetsökande som avslutat SFI. Mitt första urval innebar begränsningar att anlita tolk. Urval av målgrupp omfattade därför dem som läst SFI ett tag. Ett andra urval gjordes på grund av sekretess om de arbetsökandes uppgifter. Handläggaren på arbetsförmedlingen tillfrågade i första hand den grupp som kunde vara aktuell för min undersökning. Åtta kvinnor med utrikesbakgrund tillfrågades. En av dessa avböjde att delta då hon fått ett arbete och inte längre var kvar på SFI. En annan kvinna hade just avslutat sin utbildning och fått jobb som timanställd men var dock intresserad av att delta i min undersökning.

4.5 GENOMFÖRANDE

Inledningsvis tog jag kontakt med utbildningsenheten för SFI där jag beskrev mitt ärende som studerande och att jag inlett ett C- uppsatsarbete. Jag presenterade mitt syfte att intervjua utrikesfödda kvinnor som deltar/deltagit i introduktionsprogram och den frågeställning jag ville ha besvarad. En tid bestämdes för besök. Telefonkontakt togs sedan med en av kvinnorna som avslutat sina studier och nu jobbade som timanställd. Jag beskrev syftet med undersökningen och att jag önskade träffa henne för en intervju. Information gavs om samtyckes konfidentialitet samt nyttjandekravet med intervjun. Den tillfrågade var positiv till deltagandet. Biblioteket valdes ut som intervjuplats. Innan intervjun påbörjades lämnade jag presentationsbrevet som vi läste igenom tillsammans. Jag beskrev syftet med min undersökning och förklarade de etiska forskningskraven för att deltagaren skulle kunna ställa frågor. Intervjun varade i cirka en och en halv timma och förfrågan om att använda bandspelare accepterades. Därefter besökte jag utbildningsenheten för SFI. Jag fick träffa en grupp studerande och informerade om uppsatsen syfte och vad jag ville undersöka. Jag delade ut presentationsbrevet och beskrev att jag hade en önskan om att få ställa frågor till dem genom intervjuer samt att deltagandet var frivilligt. Information gavs om samtyckes, konfidentialiteten samt nyttjandekravet med möjlighet att ställa frågor. Sex kvinnor önskade delta i min undersökning. Intervjuplatsen var ett ljusstudierum på skolan med fönster ut mot bebyggelse och trädplantering och lagom stort med bord och stolar. Intervjuerna genomfördes redan samma dag då de hade heldag på skolan. Övriga dagar var indelade med praktik. Efter överenskommelse med deltagarna och läraren påbörjades intervjuerna strax efter genomgång av lektion. Därefter hade de enskilt arbete och möjlighet att gå ifrån. Varje intervju tog en timma. Förfrågan ställdes om att använda bandspelare. En av respondenterna avböjde detta. Istället fördes anteckningar.

4.5.1. INTERVJUGUIDEN

Intervjuerna genomfördes med hjälp av intervjuguide. Frågorna var konstruerade utifrån frågeställningen och undersökningens teoretiska perspektiv och begrepp. Under arbetets gång växlade det deduktiva arbetet med ett induktivt förhållningssätt där ännu ett teoretiskt perspektiv växte fram. Intervjuguiden kvarstod dock då frågornas innehåll var samstämmiga med det teoretiska innehållet. Halvstrukturerade och öppna frågor användes under intervjuens gång. Kvale (1997) beskriver detta som en möjlighet då intervjun öppnar upp för dialog kring respondentens berättelse och svar (Ibid., s.117). Som exempel kunde respondentens beskrivning även besvara nästkommande fråga. Kvale (1997) lyfter fram uppföljningsfrågor och sonderande frågor som olika typer av intervjufrågor att använda i halvstrukturerad intervjuform (Ibid., s.125). Vid intervjuerna ställdes uppföljnings frågor för att få så innehållsrika svar som möjligt. Vid några tillfällen användes sonderande frågor för att förstå hur respondenten beskrev sin tolkning av ord som tillexempel ”personlig assistent.” Kvale (1997) förklarar att sonderande frågor kan ge svar på vad intervjuaren söker efter utan att

omfattningen av frågan behöver beskrivas. Vissa frågor påbörjades med "har du". Intervjuset begränsades då med ett ja eller nej. Kompletterande frågor ställdes för att följa upp och utveckla svaret ytterligare.

4.5.2 INTERVJUARKVALITET

Vid intervjuerna är författarens känslighet och öppenhet att kunna lyssna aktivt och sedan klargöra och tolka respondentens svar ett viktigt moment (Ibid., s.138). Vid genomförandet av intervjuerna användes ibland uppföljningsfrågor och pauser för att möjliggöra för respondenten att beskriva och utveckla sina svar ytterligare. Som intervjuare lyssnade jag in och försökte vara lyhörd för även det känslomässiga i respondenternas svar. Dels för en rättvisare tolkning men också för att inte ställa känsliga frågor (Ibid., s.138). Vid intervjuerna användes bandspelare som återgav intervjusturen med god kvalitet. Detta tack vare det enskilda rum som kunde användas vid respektive intervjutillfälle. För att sedan säkerställa att intervjusturen dokumenterats ordagrant upprepades avlyssningen. Efter sju intervjuutskrifter transformerades sedan utskrifterna om från talspråk till skriftspråk. Vid detta steg i undersökningen ändras den muntliga diskursen till skriftlig diskurs (Ibid., s.152).

4.6 FORSKNINGSETISKA ÖVERVÄGANDEN

I min undersökning har jag utgått ifrån Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning (2002) samt Kvale (1997). Inom den samhällsvetenskapliga forskningen finns ett centralt mål att kunskap som framkommer vid forskning ska bidra till en förbättring av människors situation (Ibid., s.104). Syftet med min studie är att undersöka hur utrikesfödda kvinnor beskriver möjligheten att få ett lönearbete på arbetsmarknaden och vilka svårigheter de möter mellan olika kulturer som arbetssökande. Samt hur de beskriver sitt deltagande på praktik, utbildning och arbete. Resultatet kan främja nya insatser och metoder som kan förbättra enskildas förutsättningar att få ett lönearbete utifrån ett individ perspektiv och i förlängningen även i ett samhällsperspektiv. För att uppfylla informationskravet tog jag kontakt med en av intervjudeltagarna där jag informerade om mitt ärende som studerande och att undersökningen omfattade ett uppsatsarbete. Information gavs också om undersökningens syfte och innehåll. Övriga deltagare fick samma information vid ett inplanerat besök på utbildningsenheten. En presentationsgenomgång genomfördes tillsammans med deltagarna med information om de etiska aspekterna (bilaga 1). Genom samtyckeskravet informerades om deras frivilliga deltagande. Information gavs också om konfidentialitet och hanteringen av personuppgifter (Ibid., s.109). I resultat och analysdelen beskrivs respondenterna utifrån fingerade namn. Vid intervjuerna tillfrågades intervjudeltagarna om tillåtelse att använda bandspelare där sex av deltagarna tillät bandinspelning. Slutligen lämnades information om nyttjandekravet som omfattar vad undersökningen ska användas till. Intervjudeltagarna informerades om att undersökningens ändamål var i form av C uppsats och endast kommer att användas som detta undersökningssyfte. Efter utskrift av intervjuerna från talspråk till skriftspråk samt aidentifiering av identitet tog jag åter kontakt med respondenterna. En förfrågan ställdes om de ville kommentera utskrifterna från intervjuerna. Tre av respondenterna tackade nej "att det inte behövdes." Vid två tillfällen tillkom ny information som kompletterades i undersökningen.

4.7 ANALYS

Ett deduktivt förhållningssätt genomsyrar min undersökning som utgår ifrån teoretiska perspektiv. Larsson (2005) förklarar att teorin inleder den riktning som styr frågeställningen samt hur svaren tolkas i bearbetningen av utskrifterna (Larsson Lilja och Mannheimer 2005, s.23). I min analys av resultatet har jag använt meningsskategorisering som metod. Kvale

(1997) beskriver denna metod som ett sätt att koda intervju svaren i relevanta kategorier (Kvale 1997, s.174). Långa beskrivningar eller uttalanden kan på så sätt minskas i omfång och blir lättare att hantera. Vid utskrift av intervju svaren sammanfördes intervjufrågorna med svaren. Intervjuutskriften transformerades om från talspråk till skriftspråk som dels gör texten mer övergripbar men också skapar ”rättvisa åt intervju personens vägnar” (Ibid., s.156). Kvale menar att det sker en omvandling av muntlig till skriftlig diskurs (Ibid., s.152). Intervjuutskriften lästes sedan igenom där varje mening som beskrev och skildrade respondentens situation ströks under. På så sätt gjordes ett selektivt urval av relevant information. De aktuella citaten fördes sedan in under respektive teori och begrepp för att återkopplas till intervjufrågornas ursprung. Kvale förklarar också att kategorisering av intervju material kan finnas med från början eller växa fram under arbetets gång (Ibid., s.174). I min undersökning har kategoriseringen påbörjats utifrån frågeställning och undersökningens teoretiska bakgrund för att forma struktur. Vid sammanställning av intervjuerna har sedan teman vuxit fram som jag tolkat utifrån respondenternas svar. En induktiv process fortsatte sedan arbetet med intervju svaren. Larsson (2005) förklarar att ett induktivt förhållningssätt gör det möjligt att undersöka de upplevelser som sker utifrån situation och med egna ord försöka beskriva mening och fånga in den kunskap som uppstår (Larsson Lilja och Mannheimer 2005, s.22). Under arbetets gång blev maktbegreppet allt tydligare och skildras därför med hjälp av två teoretiska perspektiv som delaktighet och empowerment. Det sistnämnda perspektivet används som stöd och förklaringsmodell i analysarbetet. Genom kombinationen att använda både en deduktiv och induktiv ansats genomförs analysen utifrån ett abduktivt förhållningssätt. Alvesson och Sköldberg (1994, s.4) beskriver att abduktion kan beskrivas som ett växel spel mellan teori och empiri som under processens gång ”kommer att påverka varandra” (Alvesson och Sköldberg 1994, s.4, Ibid., s.23). Slutligen tolkar jag analysen i en sammanfattande diskussion.

4.8 UNDERSÖKNINGENS VALIDITET

Kvale (1997) förklarar att i ett positivistiskt perspektiv kan validitet mätas utifrån ett objektiva förhållningssätt med hjälp av enkäter där svarsfrekvens räknas i mängd eller antal. Detta sker genom kvantitativa undersökningar som oftast mäter en större målgrupp (Kvale 1997, s.208). I ett postmodernistiskt perspektiv och i en kvalitativ undersökning kan validitet mätas genom att de observationer som sker verkligen knyter an till det fenomen vi intresserar oss för. Att vi undersöker det vi har för avsikt att studera (Pervin 1984, s.48, se Larsson Lilja och Mannheimer 2005, s.215). I min undersökning gjordes urvalet av målgrupp genom arbetsförmedlingens hjälp där jag fick möjlighet att intervjua en grupp utrikesfödda kvinnor som studerade och praktiserade inom ett åtgärdsprogram för att integreras på arbetsmarknaden. Därmed har jag studerat den målgrupp som var avsikten att ställa frågor till. Larsson (2005) beskriver också att en kvalitativ undersökning kan ha hög validitet genom ett fåtal fall som beskrivs mycket noggrant och som är representativa för den målgrupp man valt att studera. Marsh et al (1978, s.20) menar dock att svårigheten kvarstår att veta i vilken omfattning representativiteten håller (Marsh et al 1978, s.20, se Larsson 2005, s.116). En undersökning kan enligt Larsson ha en hög validitet om man har uppnått en meningsfull och innehållsrik information som analyserats väl och där urvalet har mindre betydelse. Målet i min undersökning var att få utföra 10-15 intervjuer. Antalet blev dock sju intervjuer som ändå gav en innehållsrik och meningsfull information som knyter an till min frågeställning och mitt syfte med undersökning. I undersökningens inledning citeras ett program som blir min utgångspunkt. Tidigare forskning förstärker sedan bilden som blir föremål för mitt teoretiska urval kring möten mellan kulturer, delaktighet och empowerment. Teori och begrepp ligger till grund för mitt val av frågeställning samt utformning av centrala intervjufrågor. I min undersökning skapades intervjuguiden utifrån de teorier som valts ut.

Kvale (1997) beskriver att i ett postmodernistiskt perspektiv kan man låta interaktion och samtal i en intervju återspegla en social värld och därigenom kunna mäta validitet (Kvale 1997, s.261). Genom att jag ställde intervjufrågorna samma dag till sex av de sju respondenterna ökade möjligheten att få svar som var personligt utformade och inte påverkade av övrigas åsikter i efterhand. Vi kunde dessutom använda oss av samma lokal som begränsade yttre faktorer att påverka intervjusvaren. En intervju fick dock ske en annan dag och i en annan lokal då respondenten just avslutat sina studier inom introduktionsprogrammet. Kvale beskriver att intervjusvar som omfattas av svag karaktär kan vara svåra att kategorisera utifrån dess innebörd. Felkällor kan då påverka möjligheten att uppnå hög reliabilitet. Svaret kan dock vara intressant att tolka utifrån en undersöknings väsentliga aspekter, menar Kvale (Ibid., s.202). Vid ett av intervjutillfällena förekom en viss svårighet att förstå frågans innehåll. Genom att använda kompletterande frågor gavs möjlighet för respondenten att utveckla sitt svar.

4.8.1 RELIABILITET

Larsson (2005) beskriver att genom tydligt formulerade frågor kan man uppnå hög reliabilitet (Larsson Lilja Mannheimer 2005, s.294). Vid utskrifterna från bandinspelningen visade det sig att frågorna inte alltid ställdes tillräckligt tydligt. Frågorna besvarades då med ja eller nej svar. Vid intervjuerna ställdes därför följdfrågor, sonderande frågor och kompletterande frågor för att ge respondenterna möjlighet att utveckla sina svar kring vad jag ville undersöka. Larsson visar också på att reliabilitet kan uppnås genom repetition av mätningen på samma grupp efter en kort tid (Ibid., s.295). Respondenterna gavs möjlighet en vecka efter avslutat intervju att kommentera utskrifterna som dokumenterats med skriftspråk. Tre av respondenterna tackade nej med svaret ”att det inte behövdes.” Texten kompletterades vid ett par tillfällen och inga ytterligare frågor ställdes vid dessa tillfällen. Genom att inte ställa intervjufrågor kan en viss svårighet finnas att jämföra dess reliabilitet. Metoden blir dock ett sätt att kontrollera respondenten och intervjuarens tolkningar och att frågorna besvarats utifrån vad som ska undersökas. Enligt Larsson (2005) kan reliabiliteten i en undersökning också påverkas av tid och rum samt urval av målgrupp (Ibid., s.113). Genom kontakt med arbetsförmedlingen fick jag möjlighet att tillfråga en och samma målgrupp som läste SFI och deltog i ett introduktionsprogram. En av respondenterna hade avslutat sin utbildning. Sex av intervjuerna genomfördes på samma dag och plats. Den sjunde intervjun genomfördes vid annan tid och plats. Detta kan dock göra skillnad i reliabiliteten om svaren skiljer sig markant åt. Om intervjusvaret skulle ha blivit annorlunda om intervjun skett i utbildningens lokaler låter jag vara osagt. Men då övriga hade möjlighet att besvara mina frågor i ett enskilt rum så tror jag inte skillnaden hade varit så stor. Respondenternas beskrivningar omfattade det område jag valt att undersöka och de visade på en öppenhet och vilja genom att beskriva och lyfta fram sin situation. Larsson (2005) beskriver detta som en ”designkontroll” av undersökningen (Ibid., s.113).

4.8.2 GENERALISERBARHET

En kvantitativ undersökning omfattar oftast ett större antal deltagare inom en viss målgrupp och har därmed en ökad förutsättning att generaliseras. Larsson (2005) beskriver genom Patton (1990, s.486) att kvalitativa undersökningar studerar oftast ett bestämt urval av fenomen eller en individs upplevelse om en situation. Det finns därför svårigheter att generalisera en sådan undersökning (Patton 1990, s.486, Ibid., s.118). Kvale (1997) visar dock på tre olika sätt för generaliserbarhet i en undersökning. Först beskriver Kvale den naturalistiska generaliseringen som grundar sig på ”personlig erfarenhet” och ”tyst kunskap” som utvecklas genom erfarenheter och förväntningar på ”hur saker förhåller sig” (Kvale 1997, s.210). Genom att sätta ord på den tysta kunskapen uppstår tydliga påståenden (Ibid.,

s.210). Den andra generaliserbarheten finns inom statistiska undersökningar med slumpmässiga urval av informanter. Kvale beskriver dock att slumpmässiga urval inte sker så ofta på grund av tillgängligheten av informanter samt att urvalskriterier ska stämma överens med målgruppen. Kvale lyfter fram att resultaten från ”självalda urval kan dock inte statistiskt generaliseras” med hela populationsgruppen (Ibid., s.210). Den tredje möjliga vägen är analytisk generaliserbarhet där man efter tydlig beskrivning utifrån en teoretisk analys kan visa på att resultatet i en undersökning är ”vägledande” och förutsägbar för ”vad som kommer att hända i en annan situation” (Ibid., s.118). Genom argumentation påståenden och välarbetade teoretiska analyser öppnar forskaren upp för läsaren att bedöma undersökningens generaliserbarhet (Ibid., s.118). Syftet med min undersökning är inte att den ska kunna generalisera. Undersökningen exemplifierar istället en situation som är vanligt förekommande i samhället och som tar upp frågan hur kvinnor som deltar i åtgärdsprogram ser på sina möjligheter att få ett lönearbete och vilka svårigheter de möter mellan olika kulturer som arbetssökande. I min undersökning beskriver kvinnorna också sitt deltagande på praktik, utbildning och arbete.

4.9. METODSVÅRIGHETER

Vid kvalitativa intervjuer kan språklig kommunikation ibland vara en svårighet. Följdfrågor och öppna frågor användes därför återkommande vid intervjuerna. Respondenternas bakgrund påverkade min frågeställning om vidareutbildning där frågorna som handlade om fortsatt utbildning inte längre var relevanta. Vid de första två intervjuerna fanns en viss nervositet inför att förstå och att göra sig förstådd. De flesta hade dock läst SFI under en längre tid och kunde därför besvara mina frågor. Min erfarenhet av denna situation är att pilotintervjuer hade underlättat och varit förebyggande att ställa de rätta frågorna. Larsson (2005) beskriver också att det finns fördelar med att använda frågor från liknande undersökningar för att kunna få ett jämförelsematerial (Larsson Lilja och Mannheimer 2005, s.67). I min undersökning ställdes intervjufrågor formade utifrån teorin. Frågor från tidigare forskning hade möjligtvis underlättat i denna situation.

5. RESULTAT OCH ANALYS

I följande avsnitt presenteras de sju respondenterna som deltagit i undersökningen. Syfte med denna undersökning har varit att ta reda på hur kvinnor som deltar i arbetsmarknadsåtgärder beskriver sina möjligheter att få ett lönearbete och vilka svårigheter de möter mellan olika kulturer som arbetssökande samt hur de beskriver sitt deltagande på praktik och arbetsplatser. Genom tolkning av resultatet har följande teman och begrepp varit ett stöd i min analys för att besvara min frågeställning. Att vara informerad, möjlighet till utbildning, informella och formella möjligheter på praktik och arbete, möten mellan olika kulturer och kulturkrockar, språkets möjligheter och hinder, engagemang. Inflytande makt autonomi och empowerment beskrivs utifrån teman som möjligheter och hinder samt nöjda och missnöjda. Följdfrågor, kompletterande frågor och sonderande frågor redovisas i kursiv text. Sammanfattning av resultat samt slutsats och framtida frågeställning avslutar min undersökning.

PRESENTATION AV RESPONDENTERNA

Anna: Ogift. Har bott i Sverige i fyra år. Kommer från Kosovo. Anna har gått i grundskola i åtta år. Arbetade sedan hemma på gården. Under en period arbetade Anna i en livsmedelsaffär.

Berit: Gift och har familj. Har bott i Sverige i fyra år. Kommer från Kosovo. Berit har gått i grundskolan. Läste sedan ekonomi. I sitt hemland har Berit haft praktik på en bank. Jobbade sedan på posten. Berit berättade att de hade en egen restaurang där hon jobbade. Innan Berit och familjen kom till Sverige bodde de i Tyskland i nio år.

Cecilia: Ogift och har familj. Har bott i Sverige i sex år. Kommer från Kosovo. Cecilia har gått i grundskolan i åtta år. Började jobba när hon var fjorton år. Jobbade bland annat på ett tryckeri.

Denise: Ogift. Har bott i Sverige i sex år. Kommer från Irak. Denise har inte gått i skolan. I Kosovo jobbade Denise i hemmet och hjälpte sin mamma.

Ellen: Gift och har familj. Har bott i Sverige i två år. Kommer från Irak. Ellen har gått i grundskolan. Fick sedan jobba hemma och hjälpa till i familjen.

Felicia: Gift och har familj. Har bott i Sverige i sju år. Kommer från Kosovo. I hemlandet gick Felicia åtta år i grundskolan. Hjälpte sedan sin pappa i familjens restaurang. Blev sedan gift och bildade familj. Har därefter skött om hemmet och dess sysslor. Under den tid familjen bott i Sverige har Felicia varit hemmafru. På senare tid har hon börjat läsa på SFI.

Gabriella: Gift och har familj. Har bott i Sverige i fem år. Kommer från Kosovo. Innan Gabriella kom till Sverige bodde familjen i Tyskland i sex år. Gabriella gick i grundskolan i nio år. Gifte sig efter några år och bildade familj. Skötte om hemmet och familjen. Under de år familjen bodde i Tyskland jobbade Gabriella ett tag i en butik. Fick sedan jobb på ett hotell.

5.1 MÖTEN MELLAN OLIKA KULTURER

Illman och Nynäs (2005) beskriver hur kultur uppstår i mötet mellan människor där vår tolkning av likheter och skillnader står i jämförelse med tidigare erfarenheter och värderingar. Kultur skildras också i ett individperspektiv där den enskilde tolkar sina upplevelser mot de erfarenheter och värderingar han/hon har med sig (Illman och Nynäs 2005, s.47). Illman och Nynäs tolkar också Buber som skildrar mötet i ett Jag och Du samt i ett Jag och Det perspektiv. I relationen mellan människor skapas möjligheter att förhålla sig till sin omvärld och andra människor både i ett objektivet och subjektivt perspektiv. Mötet omfattar inte bara kultur utan det krävs också en kommunikation och dialog för att det ska finnas möjlighet till förståelse för varandra. Med hjälp av denna teori om möten mellan kultur och människa används de teoretiska begreppen kommunikation och dialog samt de teman som kodats fram i analysen av empirin.

5.1.1 Kommunikation

Harper (1979) beskriver att kommunikationen som sker i det mellanmännsliga mötet visar på att det finns ett budskap och en avsikt. Om vi känner till den andres avsikt med budskapet finns det möjlighet att ställa frågor och föra dialog. Detta menar Harper öppnar upp för en gemensam förståelse (Illman och Nynäs 2005, s.69). Följande teman beskriver möten mellan olika kulturer och kommunikation.

5.1.1.1 Att vara informerad Nöjd/Missnöjd

Kvinnorna beskriver att de fått mycket information och att de är ”nöjda.” De läser alla SFI och anser att de fått hjälp och stöd från lärarna när de frågat. I mötet med handläggare har de berättat om sina tidigare yrkeserfarenheter och handläggaren har lyssnat på deras önskemål. Några av kvinnorna har praktikplats och berättar att de under sin praktik har möjlighet att ställa frågor. Hur långt de kommit i sina studier varierar. Informationen skildras dock på olika sätt.

Cecilia anser att det kan bli för mycket information ibland. ”Allt ska förstoras så. Men man lär sig lite varje dag hur man bor här.”

Felicia berättar att hon har ett mål med sin introduktion: ”Först ska jag klara SFI sedan vill jag jobba.” ”En del företag vill att man ska ha läst klart SFI och andra nöjer sig med att man kan lite svenska och att man förstår språket.” Felicia vet att hon måste klara SFI innan hon kan få ett jobb och berättar att hon har fått praktikplats på ett hotell.

Gabriella har avslutat introduktionsprogrammet och har just nu en timanställning på ett företag. Gabriella berättar att hon gått på introduktion i nästan två år och tycker att hon fått mycket information. Gabriella har besökt skolor, sjukhus och företag. ”Det är jättebra. Vi har lärt oss mycket”

För respondenterna är informationen betydelsefull för att få kunskap om vilka jobb som finns att söka samt vilka krav som ställs. Respondenterna beskriver att de fått information om allt men att informationen ibland kan vara svårhanterlig. En av respondenterna menar att ”allt ska förstoras så.” ”Men man lär sig lite varje dag hur man bor här.” Buber beskriver att det är i Det världen vi har vår vardag och där vi upplever trygghet och ”kontroll” (Buber, se Illman och Nynäs 2005, s.49). I mötet med en ny kultur kan därför krav på språkkunskaper tillsammans med tidigare upplevelser vara krävande och slitsamt. Respondenterna har fått information om vilka krav som ställs för att få en anställning och menar att de måste klara introduktionen och SFI för att få ett jobb.

5.1.1.2 Möjlighet till utbildning

Frågan om utbildning och kurser ställs i förhållande till vad respondenterna studerat tidigare i sina hemländer. De flesta har genomfört grundskoleutbildning. I Sverige får de lära sig ett nytt språk, nya ämnesområden och ny kultur. Respondenterna är beroende av försörjningsstöd och vill i första hand få ett jobb för sin försörjning. Respondenterna skildrar de ekonomiska förutsättningarna som en stor del utifrån sin situation. Kvinnornas bakgrund som flyktingar påverkar både hälsa och möjlighet att kämpa vidare med utbildning.

Anna tycker att utbildning är ”svårt” och att det är ett hinder för henne att läsa vidare. Anna berättar att hon gick i grundskolan i åtta år och började sedan jobba.

– Jag vet inte varför jag inte gick vidare till gymnasieskolan. I mitt hemland går de alltid till gymnasieskolan. Anna läser nu SFI, ”...men i framtiden vet jag inte”... Anna vill jobba som personlig assistent men har inga yrkeserfarenheter av detta tidigare. ”Det känns som att jag skulle kunna klara av att jobba som personlig assistent.” ...”vill gärna hjälpa människor.” Anna vill gärna jobba med människor men vet inte om det går utan utbildning. ”Utbildning är svårt för mig”...”utbildning tar tid.” Anna beskriver att hon... ”bor ensam och har en liten ekonomi.” Lägenhet, hemförsäkring, Internet och telefon kostar.

Berit berättar att hon läst ekonomi i sitt hemland och praktiserat på en bank.

Cecilia beskriver att hon läst datakurs på skolan och även provat hantverkskurs där hon lärde sig att sy på maskin.

– *Är det intressant med data?*

Cecilia tycker det är intressant men blir fort trött. ”Jag orkar inte sitta still så länge. Men jag hoppas att jag ska få praktikplats nu.”

– *Vad önskar du då?*

– Ja det är svårt. Man måste ha utbildning och man måste ha lärt sig mycket. Cecilia anser dock att hon kan ta vilket jobb som helst ”bara jag får kontakt med svenskarna och att kunna prata med dem.”

Precis som Cecilia har tre av respondenterna inte så höga krav på arbetsområde. Bara de får ett jobb. De ser praktiken som en möjlighet till anställning. När de har klarat SFI och introduktion hoppas de få ett jobb där de haft sin praktik.

Gabriella har fått ett annat perspektiv på introduktionen sedan hon börjat jobba. Gabriella beskriver att alla som gått på introduktion är ”jättenöjda.” ”Först förstår man kanske inte allt och tycker att man inte behöver lära sig allt. Men nu vet jag att man behöver lära sig mycket.” Gabriella menar att hennes utbildning på introduktionen varit värdefull och ett stöd när hon sedan sökt jobb.

Illman och Nynäs (2005) beskriver begreppet kultur både som en del i mötet med andra men också en upplevelse som sker hos individen själv. Utifrån respondenternas beskrivning är SFI och introduktion deras möjlighet till arbete. De anser sig inte ha tillräcklig utbildning eller ekonomiska förutsättningar att läsa vidare. I ett individperspektiv tolkas kultur utifrån de erfarenheter individen bär med sig som i sin tur formar individens värderingar (Illman och Nynäs 2005, s.47). Buber skildrar att i ett Jag och Det perspektiv sätts gränser upp mellan jag och den andre där betraktelse sker i ett ovanför perspektiv (Illman och Nynäs 2005, s. 48). På avstånd bildar vi oss en uppfattning utifrån våra erfarenheter och vi ordnar den andre utifrån vad vi tror kommer att ske. Respondenternas olika erfarenheter av arbete och att jobba med människor meriterar de högt som arbets sökande där tidigare erfarenheter tillsammans med introduktion, SFI och datautbildning anses vara en möjlig väg till arbete och att kunna möta den svenska kulturen.

5.1.1.3 Informella och formella möjligheter till praktikplats och arbete

Under introduktion och SFI har de möjlighet att söka praktikplats. Deras önskemål beviljas utifrån de praktikplatser som finns att tillgå. Informella och formella kontakter kan påverka processen att få praktikplats. Respondenternas mål är att få ett arbete så snart som möjligt. Därför tackar de ofta ja till den första praktikplats som erbjuds.

Anna: – *Har du själv valt att göra praktik?*

– Ja, jag har berättat om mig själv och att jag behöver ett jobb för att försörja mig. Anna har inte haft praktikplats ännu men ska snart träffa sin handläggare. ” Det finns ansvariga för praktik som jag inte träffat, men jag tror jag kommer att träffa dem den här veckan. Intresse finns att ge oss praktik.” Får hon inte jobb som personlig assistent kan hon tänka sig att jobba på ett företag. Men förtydligar ”jag tycker om att jobba som personlig assistent.”

Berit har gått en datakurs och har nu praktikplats på ett tvätteriföretag med arbetsuppgifter som mangling och att vika och sortera tvätt. Berit beskriver att de är snälla och hon ”trivs mycket bra...” Berit använder svenska som språk på praktiken. ”Då lär jag mig bättre svenska.” Berit beskriver att hon blir inte så trött av att jobba. Tiden går fort. Berit har inte valt sin praktikplats själv. Personal på introduktionen hittade en praktikplats för mig och en anhörig som jobbade där tog kontakt med chefen och frågade om Berit kunde få praktik. Chefen kontaktade skolan och Berit fick sedan praktik. Berit jobbar inte tillsammans med anhörig.

Annas situation kan beskrivas utifrån Bubers förklaring om Jag och Det relationen (Buber, se Illman och Nynäs 2005, s.48). Handläggarens frånvaro skapar en objektiv bild hos Anna då hon inte träffat handläggaren ännu. Men hon förväntar sig ett besked från sin handläggare. ”Det finns ett intresse att vi ska få praktik.” Berits situation kan tolkas utifrån Bubers beskrivning om Jag och Du relationen som Buber beskriver att det finns en närvarande relation och en kontakt med den andre som gör det möjligt att förändra sin situation och skapa nya erfarenheter (Buber, se Illman och Nynäs 2005 s.48). Berits situation kan därför tolkas utifrån att hon är nöjd och att hon har möjlighet att påverka sin möjlighet att få praktikplats genom informella kontakter.

Cecilia: – *Får ni information om vad ni kan välja?* Cecilia anser att de får information.

– *Vad är det för information som ges?*

– Först kanske du ska besöka företag när du vill göra praktik och där du får information från chefen eller personal. Jag vet inte, jag har inte varit på praktik ännu men jag vet att det ges information. Cecilia berättar att hon tidigare jobbade på ett tryckeri i sitt hemland och att hon gärna vill jobba med det igen. Hindret är att det krävs mycket datakunskap och Cecilia vet inte om hon kommer att orka läsa vidare.

Illman och Nynäs (2005) beskriver att ett budskap kan tolkas på olika sätt där mottagaren lyssnar och besvara detta budskap med frågor. Detta ger utrymme för att nya tankar och associationer växer fram (Illman och Nynäs 2005 s.71) Informationen som Cecilias fått ger henne möjlighet att se sina egna förutsättningar att få ett jobb. Hon måste dock läsa vidare och hennes osäkerhet om hon ska orka detta blir ett hinder för henne själv. Hon har dock en vilja att fortsätta sina studier.

Denise gör sin praktik i ett storkök och **Ellen** har praktikplats i städhuset där hon städar rum kontor och toalett. Båda har fått praktikplats genom sina handläggare och har inga informella kontakter. Följande svar från Denise omfattar även Ellens beskrivning.

– *Får du möjlighet att träna språk på praktik?*

– Ja, jag får det så jag måste gå på praktik för att lära mig svenska. Om jag bara är i skolan tror jag inte det hjälper så mycket. Men på praktik kan man lära sig mer.

– *Fick du välja vad du ville praktisera med ?*

– Nej, de frågade mig vad jag ville praktisera med? ”Jag svarade att jag tyckte om att jobba i kök med mat och att jag tycker om att jobba.”

Denise är inneboende och Ellen har familj. Denise skildrar sin situation som följer

Jag bor hos en familj. Och jag tänker, om jag hittar något jobb så kan jag leta efter en lägenhet och bo själv. Men det är svårt just nu. Pengarna räcker inte till för mig. Jag får betala allt själv. Jag får inte så mycket hjälp. Om man har barn så får man hjälp, men om man inte har barn så får man inte hjälp med lägenhet.

Denise är ensam invandrare på sin arbetsplats men tycker ändå att det går bra. ”Vi jobbar tillsammans och jag trivs där. Denise beskriver att det finns svårigheter att förstå det svenska språket då hon samtidigt ska tänka på svenska. Denise menar dock att hon måste träna mycket svenska och att det fungerar bäst ute på praktik.

Illman och Nynäs (2005) förklarar att kommunikationen påverkas av erfarenheter och hur vi tolkar och besvarar budskap och vad som sker i det mellanmänniska mötet (Illman och Nynäs 2005, s.71). Vid skilda språk kan förståelsen och hur man tolkar den andres budskap ske på olika sätt och upplevas som en svårighet. Denise och Ellen tycker dock att det fungerar bra på deras praktikplatser och att de får ett bra bemötande som gör det möjligt för dem att träna svenska med sina arbetskamrater (Illman och Nynäs 2005, s.71). Denise vill främst av allt ha ett jobb för att försörja sig själv och bli självständig. Denise och Ellen får

formellt stöd från sina handläggare och menar att de får gehör för sina önskemål.

Felicia läser SFI och har praktik. Det är hennes första praktikplats. Felicia berättade för sin handläggare att hon ville jobba med ”blommor eller hotell.” Handläggaren kunde erbjuda två praktikplatser. Felicia fick välja men det spelade henne ingen roll. Handläggaren tog kontakt med hotellet och tillsammans gjorde de ett besök. Felicia berättar att det går jättebra och hon hoppas att hon ska få ett jobb där sedan.

– *Du upplever att du fick bestämma vad du ville göra på din praktik?*

– Ja. Först pratade vi bara. Jag berättade att jag inte hade någon utbildning. Därför vill jag jobba med blommor. Jag sa att jag tycker om att jobba med blommor och har blommor hemma. Tycker om att städa också. Handläggaren frågade sedan om jag ville? Jag sa, Okej. Handläggarens inbjudan att låta Felicia beskriva vad hon ville göra på sin praktik gjorde det möjligt för Felicia att bestämma själv. Trots ett begränsat urval upplevde Felicia att hon fick gehör för sin vilja. Denna situation kan beskrivas utifrån ett subjektivt Jag och Du förhållande där handläggaren öppnar upp för en dialog med den arbetssökande som i sin tur upplever delaktighet i det beslut som fattas. Illman och Nynäs (2005 s.48) förklarar att Jag och Du förhållandet möjliggör att fånga in kunskap om den andre där bemötandet sker utifrån den enskilde som en unik person med rätten att göra val. Felicia har inga kontakter utan får formellt stöd att söka praktik. Dock är hennes upplevelse av delaktighet stor och hon beskriver situationen som en möjlighet för framtida jobb.

Gabriella har avslutat sin introduktion och SFI kurs och jobbar nu som timanställd. Först kontaktade hon fackföreningen. ”De frågade om jag visste något om A-kassan och jag sa ja.

– *Var det ditt första jobb?*

– Det var mitt första jobb i Sverige.

– *Vad var det för ett jobb?*

– Jag packar mat och trivs bra där. Det kan vara svårt att jobba natt. Jag börjar 24.00. Men det går bra. Först började jag jobba sex timmar. Med tiden kanske de ger mig fler timmar.

– *Har du fått en fast tjänst eller ett vikariat?*

– Nej. Jag är timanställd med 24 timmar per vecka.

– *Fick du information om detta företag på skolan?*

Gabriella berättar att hon fått information när hon började sin introduktion. ”Jag tror nästan vi varit på alla företag. Gabriella sökte sitt arbete själv. ”Eftersom jag inte har utbildning tänkte jag att det går bra att jobba på företag. Det finns många företag och jag fick hjälp direkt.”

– *Du läste SFI och började sedan jobba direkt?*

– Jag hade jättetur Jag var den första kvinnan som fick jobb direkt. Gabriella berättar att en vän också fick möjlighet att börja på företaget men att hon först skulle praktisera där. Gabriella vet inte varför. Gabriella berättar att det var roligt med skolan i början men att det sedan fick vara bra. Hon ville ut och jobba. Gabriella tog själv kontakt med arbetsledaren på företaget.

– *Kände du någon som jobbade där eller varför just detta företag?*

Gabriella vet inte varför hon valde just detta företag men ”vet att det är ett bra företag”... ”och att de flesta som jobbar där är kvinnor.” ”... det finns några från mitt land, men jag jobbar bara med svenska kvinnor.” Gabriella berättar att lönen är låg och därför vill hon gärna jobba heltid för att försörja sin familj. Hon tar kontakt med sin arbetsgivare som meddelade att utökad tid var möjlig från första juni. Gabriella menar att ”det är bra att kunna prata, man måste visa vad man kan.”

Gabriella kategoriserade jobbet som ett bra företag där kvinnor jobbar. Illman och Nynäs beskriver att i ett objektiva förhållningssätt skapas gränser mellan jaget och den vi möter. Anonymiteten möjliggör att inte påverkas av en negativ förförståelse utan våga gå framåt. Vad som sedan sker har betydelse för Jag och Du relationen (Illman och Nynäs 2005, s.48).

5.1.1.4 Möten mellan olika kulturer och kulturkrockar

De erfarenheter som respondenterna beskriver under sin praktiktid eller vid anställning visar på kulturskillnader som kvinnorna möter som arbetssökande.

Anna beskriver att i många situationer händer det att svenskar pratar fort. ”Då är det lite svårt att förstå. När man lärt sig språket är det lättare att förstå varandra.”

Berit berättar att på den aktuella praktikplatsen kommer de anställda från olika länder. Trots detta för de alltid samtal på svenska.

Cecilia har inte haft praktik ännu och **Denise** tycker det är svårt med skilda språkkunskaper.

– Ibland tänker vi på arabiska och att vi måste skriva så och när vi skriver meningar blir det fel. Det är inte samma grammatik... Det är svårt. Denise berättar också att hon är ensam invandrare på arbetsplatsen. Men tycker att det går bra. ”Vi jobbar tillsammans och jag trivs där. Vi brukar prata och skoja.”

Gabriella berättar att de flesta som jobbar på hennes jobb är kvinnor. En del av dem kommer från Gabriellas hemland men... ”jag jobbar bara med svenska kvinnor.”

Genom praktik skapas förutsättningar att få ett jobb och möjlighet att träna språk. Respondenterna berättar hur de möter arbetskamrater från samma kultur men att de bara pratar svenska och jobbar tillsammans med svenskar. De kulturella skillnaderna finns och upplevs som tydliga i mötet med de andra. Genom att fråga om skillnaderna i mötet med den andre och ha ”*viljan att våga se*” menar Buber att man kan kringgå skillnaderna och skapa dialog och förståelse för den andre (Hofmann och Rundquist 2004; Illman 2003, 2004, se Ibid., s.50). De skillnader som finns beskriver respondenterna genom att de anpassar sig till samhällets krav att kunna kommunicera på svenska. Genom att bara använda svenska som språk på praktikplatserna och inte jobba med andra från samma kultur hoppas respondenterna att de ska få fortsatt anställning när praktiktiden är avslutad.

5.1.2 Dialog

Kommunikationen är inte bara en enskild händelse menar Illman och Nynäs (2005) utan är också en gemensam dialogisk process. Om deltagarna försöker nå fram till en gemensam förståelse för det som kommuniceras öppnar det upp för ett gemensamt mål. I

kommunikationen skapas en förståelse för och en medvetenhet om hur verkligheten är konstruerad och att det inte alltid finns givna svar och mål som kan förverkligas. Nya kunskaper och erfarenheter ändrar vårt sätt att se på omvärlden (Ibid., s.75). Genom följande tema skildras kvinnornas svar kring dialog

5.1.2.1 Språkets möjlighet och hinder

Anna beskriver att hon förstår svenska ganska bra men menar att hon själv inte kan prata så mycket.

– *Vad är det du inte kan prata om, menar du?* Anna beskriver att det finns en del ord som är svåra.

– *Finns det möjlighet att använda tolk när du möter personal?* Anna berättar att hon inte behöver tolk när hon träffar personal på arbetsförmedlingen. ”Och jag pratar direkt med dem utan tolk.”

Berit tycker det är lätt att förstå när en arbetskamrat pratar med henne. Berit beskriver att hon har svårt att prata själv trots en god kontakt med sin arbetskamrat som hon kan fråga när hon inte förstår och som förklarar för henne.

Cecilia förklarar att i skolan är det inte så svårt att förstå. Cecilia upplever att hennes omgivning förstår vad hon vill och menar. Hon ställer frågor om hon inte förstår.

Denise frågar alltid om det är något hon inte förstår, ”eller hur de brukar göra med olika saker och om jag kan hjälpa till.”

Ellen berättar att hennes svenska kompisar brukar prata fort och att det är svårt att förstå.

– *Upplever du att de lyssnar?*

Ellen tycker att hennes arbetskamrater lyssnar men det är ändå svårt. ”Ibland säger de något.” Men Ellen tycker det är svårt att prata. Arbetskamraterna är snälla men det är ändå ”svårt att förstå”, menar Ellen. Ellen ställer dock frågor om vad olika saker betyder och hennes arbetskamrater lyssnar och besvarar hennes frågor.

Felicia beskriver att ”ibland förstår” hon vad hennes arbetskamrater på praktikplatsen säger. Men själv ”orkar jag inte prata så mycket.” Felicia använder dock inte sitt eget språk, albanska, utan håller sig alltid till svenskan i samtal med andra. Arbetskamraterna kommer från Tjetjenien och Sverige. Felicia upplever ändå att de ”förstår varandra.” Felicia berättar att när hon inte har möjlighet att använda sitt eget språk albanska glömmer hon av det. Hon har inga släktingar i Sverige men har dock sin familj och några vänner. Grannarna hejar hon mest på. I skolans värld får de dock möjlighet att träna sina respektive språk vid samtal och fikastunder. Felicia upplever att det svenska språket har krångliga ord. Det kan vara svårt att veta i vilken ordning orden kommer.

– *Upplever du att du har möjlighet att säga vad du tycker även om du känner att det är svårt?*

– Ja, om jag vill någonting eller frågar om någonting, att jag behöver hjälp, så ber jag om hjälp från en vän eller så. Felicia tränar mer svenska under praktiken än i skolan. Det är lättare att träna svenska i mindre grupp.

Gabriella skildrar första veckan på sitt första jobb i Sverige och hur svårt det var att förstå vad de sa. ”De pratade så fort.” Gabriella frågade om de kunde ”prata lite saktare.” Hon beskrev sig själv som invandrarkvinna och att hon hade svårigheter att förstå vad de sa. Personalen lyssnade på henne och pratade i lugnare takt. Men ibland kan det vara svårt att förstå när de glömmer av sig. Gabriella berättar att hennes språkkunskaper blivit sämre och att hon upptäckt detta när hon träffat sin kamrat på skolan.

– *Det kanske hade varit bra att ha både SFI och jobb?*

– Ja, kanske, men det skulle nog inte gå.

Förr läste Gabriella dagstidningar. Gabriella förklarar att när man jobbar natten blir man trött och pratar inte så mycket. Gabriella har också begränsad kontakt med andra vilket påverkar möjligheten att träna svenska. ”Språket blir sämre.” Gabriella har tillfrågat personal på skolan om att börja en datakurs igen. Hon har tidigare gått datakurs i drygt två månader. Gabriella tycker att ”det är bra att lära sig mer och vi har haft det jättetrevligt.” Hon upplever också ett stöd från skolan. ”De försökte lära oss hela tiden.”

Respondenterna beskriver att språkkunskaper har stor betydelse för att förstå varandra. De har dock tillräckliga språkkunskaper för att klara sig på egen hand. Kontakter med arbetskamrater skapar förutsättningar att träna språk. Några av respondenterna anser att deras egen språkkultur begränsas när de alltid använder svenska i vardagen. Möjlighet att bevara sin egen språkkultur beror på förutsättningar att ha socialt kontaktnät. På SFI får de dock möjlighet att träna hemspråk vid samtal och fikastunder vilket betyder väldigt mycket.

Illman och Nynäs (2005) beskriver att ett budskap kan ha svårt att nå fram och att det krävs av kommunikationen med andra att man stannar upp och reflekterar över situationen. Illman och Nynäs menar att kommunikationen inte bara fungerar som ett verktyg utan är också en del av vår vardag som är konstruerad runt om kring oss. Kommunikationen kan inte alltid ge de svar eller nå fram till de mål som vi tänkt oss utan att först genomsyras av en dialogisk process (Illman och Nynäs 2005, s.75). I de situationer som respondenterna beskriver är bemötande och dialog viktiga förutsättningar för trygghet och delaktighet på arbetsplatsen. Sociala kontakter är en nödvändighet för att inte glömma sin egen språkkultur men också för att bevara de språkkunskaper de lärt sig på SFI.

5.2 DELAKTIGHET

Delaktighet beskrivs som ett aktivt deltagande och medverkan i en aktivitet tillsammans med andra där alla har ett delat ansvar (Esselte 1980, se Molin 2004, s.43). Sköld (1997) definierar delaktighet med tillhörighet där deltagande sker i ett objektivt eller subjektivt perspektiv. Ett objektivt deltagande jämförs med att delta i ett socialt sammanhang medan det subjektiva deltagandet fylls med känslor och upplevelser. Det subjektiva deltagandet handlar också om att vara aktiv, ha inflytande och veta vad som ska ske. Delaktighet beskrivs genom följande begrepp och teman utifrån min empiri.

5.2.1 Engagemang

Engagemang förklaras i samband med att en aktiv handling sker i ett socialt sammanhang. Individens engagemang i ett intresse behöver däremot inte utgöra en aktiv handling eller ens vara möjlig att delta i. Ett exempel kan vara att man är engagerad i en historisk epok (Molin 2004, s.52). Engagemang förklaras också utifrån individens subjektiva upplevelse och objektiva verklighet. Individerna upplever då engagemang, acceptans och inklusion i ett socialt sammanhang utan att vara engagerad och aktiv (Ibid., s.52- 53).

5.2.1.1 Aktivt och passivt deltagande

Anna beskriver sig som deltagande vid möten som SFI och arbetsförmedlingen ordnar. Där har de samtal och får information från företag. Anna är aktiv vid dessa möten och upplever att det ”känns alltid bra.”

– *Du känner att ni kan prata med varandra?*

– Ja, men kanske inte så mycket, men vi kan prata med varandra.

Anna beskriver att när hon träffat sin handläggare har hon berättat om sin yrkeserfarenhet av att ha jobbat i affär i sitt hemland. Där möter man olika människor och när man jobbar som personlig assistent möter man människor som behöver hjälp på olika sätt, menar Anna. ”Det känns som jag kan jobba som personlig assistent för jag har lite humor och jag är positiv och trivs med alla. Jag tror och hoppas det finns möjlighet här.”

Annas aktiva deltagande genom att beskriva vad hon har som mål och att hon anser sig kunna jobba som personlig assistent visar på engagemang från hennes sida. Sköld (1997) beskriver att det subjektiva deltagandet handlar om att vara aktiv, ha inflytande och vara informerad. Sköld (1997) menar att människans rätt till deltagande ska vara oberoende av den enskildes upplevelser (Sköld 1997, se Molin 2004, s.46). Anna vet inte om hon kommer att få ett jobb som personlig assistent men hon hoppas och håller fast vid detta genom sitt engagemang att berätta om vad hon vill jobba med.

Berit berättar att hon trivs bra både på Introduktion, SFI och hemma. Berit upplever att de hjälper varandra och att det inte spelar någon roll om man är man eller kvinna, kristen eller muslim, ”vi är alla en och samma.”

– *Det är viktigt att man kan jobba med vad som helst men det viktigaste är de man jobbar tillsammans med menar du?*

– Ja det viktigaste är dem man jobbar med. ”Är jobbet svårt men personalen bra så trivs man bra. Och jag trivs med jobbet och med personal och allt.” Berit berättar att de har rolig på hennes praktik och att de kan skratta tillsammans. Hon beskriver en känsla av tillhörighet. ”Jag känner mig som i mitt hemland där.” Berit har berättat för handläggaren om sina erfarenheter av att jobba på bank. Hon önskar att få jobba med det även här men tror samtidigt att det är svårt för invandrare att jobba på bank eller post. Berit menar att i Kosovo är posten betydligt större och har fler anställda än i Sverige. ”Om jag får praktisera där kanske jag vill stanna.”

Sköld (1997) definierar delaktighet med tillhörighet där individens deltagande kan ske både objektivt och subjektivt. Skillnaden är att delta och vara med i ett socialt sammanhang eller att

uppleva delaktighet genom att känna positiva upplevelser och bli uppskattad i gruppen. Berit beskriver i ett subjektivt perspektiv hur hon trivs både hemma och på praktik. I ett objektivt perspektiv berättar Berit om sina förutsättningar att få jobb på bank. Berit är engagerad på sin praktik och trivs med sina arbetskamrater. Som individ kan man vara både accepterad och inkluderad i en grupp samtidigt som han eller hon är deltagande utifrån sina egna möjligheter (Molin 2004, s.52). Berits svårighet är att använda svenskan men får stöd från sina arbetskamrater och har genom sitt aktiva deltagande möjlighet att lära sig språket.

Cecilia – *När ni diskuterar något i klassen är du med i diskussionen då?*

Cecilia beskriver att hon deltar på möten i skolan och vid diskussioner men brukar inte säga så mycket på lektionerna.

– *Du berättade att du jobbat på tryckeri. Är det någonting du skulle vilja utveckla vidare?*

– Jag vill jobba med tryckeri här också. Men det är svårt.

De tycker jag ska utbilda mig mer i data, att jag ska gå fler datakurser. Det är svårt när det gäller språket. Vi måste lära oss det nya språket och allt är nytt. Man lär sig mycket här om människor, kultur och tradition. Det är helt annat här i Sverige, precis som med språket. Man blir mycket trött.

– *Vad är det som är svårt tycker du?*

– Språket, jag behöver kunna språket lite mer. Jag förstår men vågar inte.

Cecilia berättar att om det kommer räkningar hem till henne eller om hon ska beställa något från nätet blir hon osäker och vågar inte ta tag i det. ”Jag vågar inte då jag kan göra fel och det vill jag inte.”

– *Är det något mer område än att betala räkningar du känner dig osäker på gällande språket?*

Jag är lite osäker på att söka jobb. Man måste ha utbildning först och betyg. Jag har inget betyg, ingenting och om jag söker jobb någonstans så är alla så trevliga och de pratat med mig. Men jag tror, jag hoppas inte, att jag ska få ett jobb ännu. För jag har ingen utbildning, inga betyg.

– *Har du hälsat på någon arbetsplats och har du upplevt att de tolkat dig fel?*

Cecilia har besökt många arbetsplatser och berättat vad hon vill utbilda sig till. Hon tycker inte att hon blivit missförstådd. Det har fungerat bra men hon anser sig behöva träna mer svenska.

Pateman (1970) beskriver att delaktighet också omfattas av ett maktperspektiv. Att ha full delaktighet innebär att ha inflytande i en beslutsprocess där alla deltagare har lika stor makt att påverka resultatet. Cecilias situation skildrar skillnaden då hon inte har lika stor möjlighet att påverka utgången fullt ut. Personalen på skolan tycker hon ska utbilda sig lite till och Cecilia tycker det är svårt. Det är mycket att lära på en gång och Cecilia blir fort trött. Hon måste genomföra en datautbildning för att få betyg. Engagemang omfattar att vara både accepterad och inkluderad i en grupp samtidigt som han eller hon är deltagande utifrån sina egna resurser och behov utan att för den saken skall vara engagerad (Molin 2004, s.52). Cecilia är delaktig och har acceptans för att tillhöra SFI gruppen som finns där. Är dock inte lika engagerad att söka jobb på grund av språksvårigheter och osäkerhet att klara av det.

Denise har varit på sin praktik i tre veckor vid intervjutillfället. ”Jag är alltid med när vi har rast och sitter tillsammans och fikar.” Denise beskriver att ibland deltar hon vid samtal. ”Men jag pratar inte så mycket. Jag kan inte så mycket svenska.” Denise berättar om sina erfarenheter om de frågar henne om hennes bakgrund. ...”Men det är sällan jag pratar själv om det.”

Ellen har varit på möte vid ett tillfälle under sin praktik. Ellen lyssnade bara på detta möte.

– *Upplever du att du är med i gruppen?*

– Ja, jag är med i gruppen, med personalen. På praktiken händer det att Ellen pratar med sina kompisar och kan berätta om vad hon gjort tidigare. Ellen har berättat att hon vill jobba med att städa för det är det hon kan och hon tycker om att städa. Ellen beskriver följande:

– Jag tycker inte om att studera mer. Jag tycker om att arbeta. Man måste jobba här. Det är bättre.

Felicia har beskrivit för sin handläggare vad hon vill jobba med. Felicia berättar också att de är tre stycken kvinnor från olika länder som brukar prata tillsammans. En av dem har jobbat där längre tid och därför frågar hon ofta henne.

– *Hon lyssnar och ni kan hjälpas åt?*

– Ja, vi hjälper varandra.

Felicia beskriver också att de kan ställa frågor till sin chef om det skulle vara så.

Denise och Ellen deltar i de möten som sker på praktikplatserna. De är dock inte så aktivt engagerade på grund av språksvårigheter. De anser sig ändå vara delaktiga genom att ”vara med” på gruppens möten (Esselte 1980, se Molin 2004, s.43). Deras subjektiva upplevelse kan då beskrivas utifrån deras rättighet att delta i ett socialt sammanhang (Sköld 1997, se Molin 2004, s.46). Felicia som kommit längre i sina språkkunskaper beskriver att hon pratar med alla och är på så sätt aktiv i sitt deltagande.

Gabriella jobbar natt tillsammans med fyra personal. För att arbetet ska fungera delar de upp sig två och två på fikarasterna. På frågan om Gabriella brukar prata med personal svarar hon:

– Ja, kanske känner jag mig som invandrarkvinna och kanske tycker de inte om mig. Om man lever i ett annat land vet man inte om allt, vad de tycker om mig eller så, men jag jobbar bra och varför inte.

– *Sitter ni tillsammans på fikat och pratar?*

– Ja, om vi har något att prata om kan vi prata men det blir inte så mycket. De är unga. De är 20-22 år och jag är 32 år, gift och har tre barn. De har inga barn. Gabriella upplever att de inte har så mycket gemensamt att prata om på grund av ålder och familjeförhållanden.

Skölds (1997) definition av delaktighet visar på individens tillhörighet och deltagande i ett subjektivt och objektivt perspektiv (Sköld 1997, se Molin 2004, s.46). Gabriella har i ett subjektivt perspektiv på egen hand tagit tag i sin situation och sökt jobb som timanställd. Gabriella skildrar sitt engagemang och subjektiva deltagande utifrån att hon aktivt sökt information och arbete. Gabriella visar också på ett utanförskap då hon inte vet vad arbetskamraterna egentligen tycker och att deras intressen skiljer sig åt. Gabriella är dock engagerad i sitt arbete och accepterar sin situation för att ha ett jobb och klara sin försörjning.

5.2.2 Inflytande

Informellt deltagande beskrivs utifrån individens deltagande och subjektiva upplevelse av deltagande i en grupp. Upplevelsen omfattas då av att tillhöra en grupp och att vara accepterad i ”praktiken” (Ibid., s.54-55). Informell tillhörighet sker i det dagliga samspelet mellan individ och grupp och bygger på relationer mellan individer på samma nivå och möjlighet att påverka aktuell situation (Paldanius 1999, Ibid., s.55). Min tolkning är att informell tillhörighet och deltagande kan jämföras med den enskildes möjlighet till inflytande. Med följande tema tolkas inflytandets möjligheter utifrån empirin.

5.2.2.1 Möjlighet och Hinder

Anna Berit och Cecilia beskriver att de kan framför sina åsikter samt att personal på utbildning och praktik lyssnar på deras åsikter.

Cecilia berättar också att

– Jag vill jobba med andra och skaffa kontakt och prata med andra.

– *Vad har du för tankar framåt gällande utbildning och arbete?*

– Jag vet att man måste utbilda sig först. Sen kommer jobbet. Jag har varit ledig ett år och

kommit ett steg efter. Därför vill jag klara SFI först. Jag får kämpa mycket.

Denise berättar att hon kan framföra sina åsikter.

– *Upplever du att du har möjlighet att säga vad du tycker på praktiken?*

– Jag vet inte. Jag tror de kan jobbet bättre än mig och att de vet hur det ska skötas. Denise menar att hon har respekt för detta men beskriver att hon har möjlighet att ställa frågor och att personalen är hjälpsam och ger stöd om de kan. Men på frågan om Denise skulle kunna framföra förslag är svaret tveksamt.

– Ja, kanske om jag har mycket att säga om något som skulle kunna fungera bättre så kanske de lyssnade på mig, men... nej.

Anna Berit Cecilia och Denise Ellen anser sig vara delaktiga i arbetsgruppen och på skolan genom att kunna framföra sina åsikter. De upplever också att de får gehör från arbetskamrater och personal. Deras delaktighet sker i ett subjektivt perspektiv av att tillhöra en grupp och att vara accepterad i en vardaglig situation (Paldanius 1999, se Molin 2004, s.55). Kvinnorna är informerade om att de måste ha vissa kunskaper med sig ut som arbetssökande för att ha en chans att få ett jobb... ”jag vet att man måste utbilda sig först sen kommer jobbet.” Denna situation har de inte möjlighet att påverka men deltar dock i systemet (Molin 2004, s.55). Begränsningar skildras genom att inte kunna påverka sin situation på grund av språksvårigheter och utbildningskrav för att få ett jobb. Som nyanställd finns också respekt för dem som jobbat längre tid. I denna situation befinner sig respondenten till viss del i en formell grupp då inflytandet inte sker i tillräcklig omfattning (Molin 2004, s.55).

Felicia berättar att hon tänker ”är det så vi ska fråga”? Felicia har fundering kring vilka möjligheter hon har att påverka, men lägger det sedan åt sidan och anpassar sig till jobbet. Felicia är ändå nöjd i sin situation utifrån sitt svar på frågan.

– Ja, ja, vi fikar tillsammans arbetsgivare och arbetskamrater... ”och skojar och pratar om allt.” Felicia upplever att det fungerar bra och att hon trivs.

– *Du känner att du är med i gruppen?*

– Ja, som i en familj... ”och jag trivs med detta.”

Gabriella upplever att hon kan prata med sin chef som lyssnar på vad hon vill framföra. Gabriella beskriver att hennes förutsättningar beror på i vilken omfattning hon utför sitt arbete. Gabriella menar utifrån sin förförståelse att många från andra länder har haft ”mycket hårda jobb” i sina hemländer och fortsätter att arbeta hårt även i Sverige. Gabriella anser att det inte är några problem men tydliggör en konsekvens:

”Kanske packar jag tre eller fyra stycken mer än de andra som jobbar. Kanske jobbar vi hårt men med tiden blir vi sjuka snabbare. Jag känner i min arm redan. Det gör jätte ont hela tiden.”

Felicia och Gabriellas möjligheter till delaktighet och inflytande är betydligt mer omfattande än de övriga. De har kunskaper om språket och kan framföra sina synpunkter. De beskriver att de själva gjort ett val kring praktik och arbetsplats och att de fått gehör och stöd för sin vilja. I den formella gruppen som arbetssökande har de fått möjlighet att komma in på arbetsmarknaden genom praktik (Molin 2004, s.55). Deras upplevelse av delaktighet och möjlighet visar på informell tillhörighet och inflytande (Paldanius 1999, se Molin 2004, s.55).

5.2.3 Makt Autonomi och Empowerment

Följande begrepp om makt och autonomi skildrar hur respondenterna beskriver sina möjligheter att kunna ta egna beslut och påverka sin situation samt vilka hinder som uppstår. Genom teorin om empowerment skildras respondenternas förutsättningar att ta egna beslut och ha kontroll över sin egen livssituation. Wehmeyer (1996) beskriver autonomi som en process där individens förmåga och möjlighet att påverka konfronteras med omgivningens attityder och öppenhet att inkludera självbestämmande i samhället. Individen får då

”erfarenheter av beslutsfattande” (Wehmeyer 1996, Molin, s.56). Tengqvist (se Askheim och Starrin 2007, s.76) beskriver att det är i möten med andra man kan förstå och uppleva vad empowerment står för. Det kan handla om förhållningssätt och bemötande och den enskildes förutsättningar och resurser. Tengqvist menar att genom andra människors stöd och hjälp kan svåra situationer öppnas upp. Empowerment innebär att ha makt över sitt eget liv, att våga tro på sig själv och få kraft att förändra sin situation (Ibid., s.76).

5.2.3.1 Möjlighet och hinder

Anna har berättat för sin handläggare på arbetsförmedlingen vad hon vill jobba med. ” Jag fick hjälp att skriva ett CV. Nu måste jag ta körkort för att jobba som personlig assistent.” Anna har fått bekräftelse på att hon registrerats för körkort. Anna har hopp om att det kommer att gå bra.

- *Hur var din upplevelse på arbetsförmedlingen. Hade du en bra kontakt, fick du vara med och bestämma?*

- Jag vet inte, när jag var där sa de att jag måste gå utbildning. Jag svarade att jag känner många personer utan utbildning. Anna tror inte hon behöver utbildning för att jobba inom hemtjänst, men att det är bra att ha utbildning. Anna menar att hon kan läsa och skriva och kan därför läsa de instruktioner hon behöver kunna för att hjälpa en person med till exempel handikapp. Anna tror inte att det är så svårt men vet samtidigt inte.

- *När du var på arbetsförmedlingen och fick veta att man måste gå utbildning först, hur kände du då?*

Anna beskriver att hon kan klara av en utbildning men att hennes ekonomiska situation gör att hon måste söka jobb för att kunna försörja sig.

- *Berättade du på arbetsförmedlingen att du ville ha ett jobb så fort som möjligt?*

Anna förklarar att på arbetsförmedlingen vet de om hennes situation och att hon måste få ett jobb. De vet att det behövs pengar till lägenhet, försäkringar, Internet och telefon.

- *Använder du Internet mycket?*

Ja, jag söker jobb och nu tror jag att det finns vikariat för sommaren men då måste man ha körkort. ”Jag måste få det snabbt...”

Anna har förmågan att förmedla sina åsikter och kunskaper som hon bekräftar genom att hon vill jobba inom vård och omsorg och att hon skulle kunna klara av det. Wehmeyer (1996) beskriver detta som en process att ha förmåga att framföra sina åsikter och ställa krav på omgivningen (Wehmeyer 1996, se Molin 2004, s.56). Anna har dock hopp om att få ett jobb och konfronteras därför med arbetsförmedlingen om att hon har tillräcklig bra kompetens. Handlingsutrymmet begränsas dock av samhällets krav på utbildning genom informationen Anna får. Det framkommer inga andra alternativa lösningar i informationen. Anna hamnar därför i en underordnad position i förhållande till samhällets krav och arbetsförmedlingens information. Annas ekonomi begränsar också förutsättningar och ställer Anna i ett ojämnt maktförhållande att kunna påverka sin situation. Kabeer (1999) och Rowlands (1997) beskriver att marginaliserade grupper i samhället ofta hamnar i denna situation som begränsar deras handlingsutrymme (se Askheim och Starrin 2007, s.88).

Berit bestämde sig för att träffa sin handläggare när hon fått veta att det fanns möjlighet att få praktikplats. ”Jag sa att jag ville praktisera på tvätterier.” Berit beskriver hur handläggaren först förklarat att det inte var bra att jobba tillsammans med anhörig då det lätt blir så att man pratar med varandra på sitt eget språk. Chefen på praktikplatsen menade att de kunde ha skilda arbetsställen. Berit fick praktikplats och blev mycket glad över detta. ”Jag känner mig mycket bättre sedan jag börjat på praktik.”

- *Hur tänker du framåt, med utbildning och jobb?*

- Om jag inte får jobb på min praktikplats vill jag fortsätta med utbildning. Jag vill inte stanna här.

– *Du vill ut och jobba?*

– Ja, jag vill jobba.

– *Finns det möjlighet att fortsätta på praktik?*

– Ja, det finns det. Berit berättar att hon ska sommarjobba där och sedan kanske de behöver en anställd.

Cecilia – *Upplever du att du själv kan välja vad du vill göra eller upplever du att du får ta vad som erbjuds?*

– Jag kan bestämma själv... Och jag väljer vad som skulle kunna passa mig.

– *Finns det valmöjlighet av praktikplats?*

– Ja, jag kan välja. Det finns personal på introduktionen som hjälper oss med vad vi vill göra, vilken praktik vi skulle vilja vara på. Hon frågar oss vad vi vill. Hon bestämmer inte.

Berit och Cecilia beskriver båda upplevelser av att kunna påverka och ta beslut över sin situation. Trots att deras handlingsutrymme begränsas av åsikter att man inte kan jobba tillsammans med andra från samma kultur eller att inte ha tillräckliga språkkunskaper så finns personliga resurser och vilja att framhålla och stå fast vid sina åsikter och krav. Tengqvist (se Askheim och Starrin 2007, s.81) beskriver att människors förmåga och identitet växer och förändras när de ges förutsättningar och möjligheter att komma ifrån de problem och hinder som tynger ner deras livssituation. Tengqvist jämför denna förändring med en ”resa” som bygger på ”självkänsla” och ”stolthet” (se Ibid., s.81).

Denise kontaktade sin handläggare om att få praktik. Tillsammans gjorde de ett besök på en praktikplats där Denise fick information om jobbet. Denise fick ta ett eget beslut om hon ansåg sig klara av jobbet och hon tackade ja.

– *Du kände att du bestämde det själv?*

– Ja.

– *Vad har du för önskemål framåt?*

– Jag vill klara av SFI och sedan hitta ett jobb. Denise har inte gått i skolan i sitt hemland och tycker det är svårt med utbildning. ”Jag kan inte läsa och skriva arabiska och jag känner att det är jättesvårt för mig.”

– *Du får börja om från början helt och hållet här i Sverige med allt, menar du?*

– Ja, det är svårt om man är vuxen. Om man är ung kanske det inte är lika svårt. Det finns många som klarar SFI på tre månader. De har då gått i skola i sitt hemland och de kan. Men för mig är det lite svårare.

– *Har du funderingar på vad du skulle vilja göra?*

Det är svårt att välja. Jag vill inte jobba i kök men jag kan inte göra så mycket annat. Jag måste studera mycket och utbilda mig och det är svårt... Det är lättare att jobba i kök för jag kan det... När jag var 13 år började jag jobba med min mamma och lagade mat. Därför känner jag att jag kan det. Jag kanske inte blir som dem som jobbar i kassan för då måste jag studera och det tar mycket tid. Det är svårt för mig.

Ellen har berättat för sin chef på praktikplatsen att hon vill vara kvar där. Ellen tror dock att hennes chef måste ta beslut om hon kan vara kvar eller inte. Ellen förtydligar att hon trivs med att städa och säger ”jag vill stanna där.”

– *Får du stanna kvar efter praktik tror du?*

– Ja, jag kanske ska få ett sommarjobb. Jag hoppas det.

Felicia anser att hon får gehör för sin önskan om att få ett jobb. Felicia beskriver att de första terminerna hade de bara samtal med handläggare. Därefter fick Felicia förfrågan om vad hon skulle vilja jobba med och vilken praktikplats hon kunde tänka sig. Felicia berättade att hon önskade en praktikplats där hon kunde sköta om blommor eller städa på hotell. Handläggaren

frågade sedan om praktikplats på ett hotell och i en blomsterhandel. Handläggaren fick svar från det tillfrågade hotellet och kontaktade därefter Felicia. ”Jag tänkte att jag skulle klara av det.”

– *Har du några funderingar på vad du skulle vilja jobba med sedan eller utbilda dig till.*

– Nej, inte än men om jag inte får jobbet, måste jag hitta något annat. Jag har barn och vi måste jobba båda två jag och min man. Barnen är aktiva inom sport och det kostar pengar menar Felicia så när hon slutar SFI vill hon börja jobba.

Denise, Ellen och Felicia upplever ett begränsat handlingsutrymme att jobba med vad som helst. Studierna upplevs som svåra med begränsade möjligheter att läsa och skriva. Även om de egentligen skulle vilja göra annat än att städa och jobba i kök så kommer försörjningsfrågan i första hand och de jobb som erbjuds. Respondenterna skildrar också att det är en trygghet att få jobba med något de kan. Tengqvist menar att den enskildes makt inte bara omfattas av egna beslut utan också att klara sig själv utifrån den situation som råder (Tengqvist, se Askheim och Starrin 2007, s.88).

Följande sker en sammanställning av Gabriellas svar kring aktuell frågeställning

Gabriella upplever att stödet från handläggaren fungerat bra men är kritisk till att kontakten inte varit tillräcklig för att handläggaren ska kunna ha en uppfattning om Gabriellas kunskaper. ...”hon känner inte mig, men jag har papper ifrån skolan.” Gabriella är också kritisk till informationen om att alla som gått introduktion får jobb när det inte fungerar så i verkligheten. ...”det är inte sant.” Gabriella berättar att handläggaren frågat varför hon trodde att det var så och Gabriella svarade att hon inte blivit kallad till möte. Handläggaren bokade då en tid med Gabriella där hon berättade om sina önskemål om att jobba på företag.

Gabriella fick till svar att hon måste ha gymnasieutbildning för att jobba på företag. Men Gabriella själv ansåg att hon skulle klara av att jobba där utan utbildning. Handläggaren meddelade då att hon måste ha läst klart SFI och fått betyg innan hon kunde söka och som alternativ söka jobb på en städfirma. ”Jag sa, okej jag vill till en städfirma men jag ska i alla fall söka själv och se om de anställer.” Handläggarens svar var att hon kunde söka men att hon inte skulle få jobb. Gabriella blev ledsen över detta svar och menar att hon känner många som jobbar på företag och inte har SFI. Gabriella kontaktade företaget på egen hand och frågade om de ställde krav på betyg i SFI. Gabriella fick till svar att de inte ställde några krav men att man måste kunna svenska och att det var bra att gå SFI. De skulle sedan återkomma om jobb. Efter fyra dagar ringde företaget upp och Gabriella fick komma på anställningsintervju. Veckan därpå fick Gabriella jobb och blev jätteglad. Hon berättade detta för sin handläggare som tyckte det var väldigt roligt men som samtidigt blivit förvånad över att det var ett riktigt jobb och inte ett praktikjobb eller sommarjobb. Gabriella genomförde sitt prov i SFI och började sedan sitt nya jobb. ”Det gick jätte, jätte bra.”

5.2.4 Makt Autonomi och Empowerment

Tengqvist (se Askheim och Starrin 2007, s.76) beskriver att det är i möten med andra man kan förstå och uppleva vad empowerment står för. Det kan handla om förhållningssätt och bemötande och den enskildes förutsättningar och resurser. Genom andra människors stöd och hjälp kan svåra situationer öppnas upp. Uppmuntran kan hjälpa individen att hitta egna svar som successivt kan förändra vardagen och frigöra resurser (Ibid., s.76). Det handlar om människors lika värde och rättighet samt att skapa jämnare maktbalans med respekt för våra olikheter och rättigheter (Tengqvist, se Askheim och Starrin 2007, s.82). Makt kan också ske i en överordnad position där makten fokuseras på dem som redan har makt och där människor som befinner sig i underordnade positioner får mindre handlingsutrymme (se Kabeer 1999, Rowlands 1997, se Ibid., s.87). Makten rangordnas då genom människors olika värde utifrån ”kön, klass, etnicitet, ålder, sexuell läggning” och påverkar deras ”rättigheter och skyldigheter”(Walker 2002, se Ibid., s.88).

5.2.4.1 Nöjda och Missnöjda

Anna berättar att hon blir bemött på ett bra sätt. ” Jag tycker om alla som jobbar här på introduktionen och de tycker om mig. Och allt har fungerat bra för mig.”

Berit beskriver att hon blivit inbjuden till fest hos en arbetskamrat och när de haft personalmöte på företaget går de ut och äter tillsammans ibland.

– *Du känner att du är med i arbetslaget?*

– Ja. Jag har tur som bor här i Sverige. Sverige är ett demokratiskt land som är mycket hjälpsamt för kvinnor, barn och för alla. Jag trivs här med praktik och skola, med alla.

Anna och Berit tycker att det fungera bra. De beskriver ett bra bemötande från omgivningen som möjliggör ett ökat handlingsutrymme att fortsätta sträva framåt och till slut få ett jobb.

Sköld (1997) beskriver att maktförhållandet med delaktighet kan skilja sig åt i teori och praktik och bör därför analyseras utifrån situation (Sköld 1997, Ibid., s.57). Paldanius förklarar att där delaktighet förekommer finns alltid någon form av makt över de beslut som fattas. Det kan vara den enskildes beslut i situationen eller någon annan som tar ett beslut. Trots Annas och Berits position att vara hänvisade till introduktion och SFI så beskriver båda på ett positivt sätt om det bemötandet de fått och som därmed kan tolkas utifrån en delaktighet att kunna påverka sin situation och att vara nöjd.

Denise

– *Du har varit på praktik i tre veckor?*

– Ja.

– *Upplever du att du är med i gruppen?*

– Ja, jag känner att jag kan vara med. Men jag har inte så mycket kontakt med de andra som jobbar där. Men jag pratar med dem som jobbar i köket.

– *Det är en grupp du inte pratar så mycket med, men de i köket pratar du med?*

– Ja, jag känner inte de andra så väl, men vi pratar lite när vi fikar. Med dem som jobbar i köket går det lättare med.

– *Upplever du dig välkommen och bemött på bra sätt?*

Vi går ut och hälsar på väninnor men det är ändå svårt att vara vuxen och flytta till ett annat land med nya regler, ny kultur och nytt språk. Du ska tänka på allt, du måste flytta lite på din egen kultur och i mitt land är det inte så. Jag kom till Sverige och jag måste göra som man gör här. Jag måste bli lite mer som svensk. Jag måste lämna min kultur lite annars fungerar det inte. Det är svårt att bara göra som i sitt eget land.

– *Det är så du känner att man måste bli som en svensk, man får inte vara sig själv?*

Det finns många som inte kan det. De gör bara som de brukar i sitt eget land.

Det kan bli mycket svårt. Man måste lämna en liten del av sin egen kultur men inte allt. Man kan inte förändra sig på en dag och en kväll men man kan leva med varandra, förstå varandra och ha kontakt med varandra.

Denise skildrar ett vi och dom perspektiv som grundar sig på olika kulturer och etnicitet. ”Jag måste göra som man gör här. Jag måste bli lite mer som svensk.” Denise menar att det finns svårigheter att påverka sin situation fullt ut. ...”du måste flytta lite på din egen kultur och i mitt land är det inte så... jag måste göra som man gör här.” Wehmeyer (1996) beskriver att möjlighet till självbestämmande begränsas av omgivningen attityder och öppenhet för självbestämmande (Wehmeyer 1996, se Molin 2004, s.56). Genom Denise beskrivning kan dock olika kulturer mötas genom acceptans för den andres kultur.

Ellen och **Felicia** trivs båda på sin praktik och Felicias beskrivning får därför omfatta bådas berättelser. Felicia berättar att hennes arbetskamrater kommer från tre olika länder. De brukar prata om jobbet och fråga varandra. Felicia tycker det är bra för då kan de träna språket.

Felicia trivs på sitt jobb. ”Jag tycker det är så bra.” Felicia berättar att det är hennes första praktikplats. När hon kommer till sin praktik möter hon sin chef och sina arbetskamrater. ”Ja det är bra här.” Ellen och Felicia är nöjda i sin situation. De skildrar detta genom att det är roligt och att det är så bra. Även om deras handlingsutrymme och makt att göra andra val skulle vara större genom ökade språkkunskaper upplever de sig nöjda i den situationen de är just nu. Tengqvist beskriver att genom positivt bemötande och uppmuntran kan små steg förändra och skapa öppningar och frigöra resurser (Askheim och Starrin 2007, s.76).

Gabriella skildrar sin situation på arbetsplatsen. ”Jag har arbetskamrater som jag jobbar tillsammans med. Men ibland vill de inte byta med mig som till exempel när det handlar om att skriva kvitton och packa.” Gabriella berättar om olika arbetsuppgifter där några är enklare och andra monotona och tunga. ”De frågar aldrig om jag vill komma fram.” Gabriella har dock frågat arbetsledaren om hon kan få byta och det var inga problem. Gabriella menar att det hade varit lättare om alla hade tillfrågats om man ville byta arbetsuppgifter.

– *Hjälpte hon dig så du också fick byta?*

– Ja. ... Det är svårt att hela tiden packa och jag frågade henne om jag får göra det lättare jobbet. Gabriella beskriver... ”Jag har jobbat hela tiden, jag har fått ont i min arm men de vill inte byta.” Gabriella berättar att personal ber henne hämta olika saker och att hon alltid gör som personal säger. Gabriella undrar varför personal säger till just henne men tror det kan bero på att hon är ny. Hon blir ganska trött på personalen. Gabriella anser att hon jobbar hela tiden och att övrig personal också jobbar bra så varför gör personal inte det själv?

– *Känner du att du kan säga till personalen att ni kanske kan turas om?*

– Jag tänkte först säga till henne, men nej. Jag känner inte att jag kan säga till henne. Om arbetsledaren säger till henne kanske det blir värre.

Först tänkte jag, det är okej. Kanske är det för att jag är invandare och inte kan så mycket. Men hon är okej. Hon säger till mig att hämta och så.

Det har börjat en ny personal och när de sitter och fikar eller jobbar säger personalen att hon inte tycker om invandrare. Personalen undrar varför det kommer så många till Sverige? Varför åker de inte hem till sitt hemland? Gabriella känner sig kränkt men uttrycker

– Åh, hon bara pratar hela tiden. Hon tycker det är jättemånga invandrare här och att de har fina bilar. Men jag tror att de har jobbat mycket så varför inte köpa en ny bil.” Gabriella menar dock att Sverige har en trevlig och bra utbildning. Gabriella berättar att ”Vi vill komma ut i arbetslivet och vi kan gå i skolan det är inga problem.” Gabriella jämför med sina erfarenheter från det land de kom ifrån innan de kom till Sverige. Där hade de jobb som de fick avbryta. De blev hemskickade till Kosovo igen. Gabriella avslutar med att säga:

”Jag trivs jättebra här. Min man har fått jobb efter två år och har också gjort praktik två månader på företaget... Vi har en bra lägenhet och båda två jobbar. Det funkar jättebra.”

Gabriella hamnar i en underordnad position när hennes arbetskamrater inte frågar om hon vill byta arbetsuppgift och ber henne utföra arbetsuppgifter. Gabriellas handlingsutrymme minskar också då hon inte vågar ta tag i problemet. Walker (2002) menar att underordnade situationer kan få konsekvenser inte bara för handlingsutrymmet utan också för den enskildes rättigheter och skyldigheter (se Askheim och Starrin 2007, s.88). Gabriella har dock förmågan att inte helt och hållet underordna sig vilket hjälper henne att bibehålla viktiga resurser för att orka jobba kvar. Detta beskriver hon när hon säger att hon blir så trött på personalen eller när hon uttrycker ”Åh hon bara pratar hela tiden.” Gabriella förstår att personal inte tycker om invandrare men har dock förmåga att hålla sig objektiv genom sina erfarenheter och hur det var för henne då. Gabriella beskriver dock positiva faktorer genom arbetsledarens stöd och sin familj som ger henne energi att vara kvar på arbetsplatsen och att hon ändå trivs (se Askheim och Starrin 2007, s.76).

6. SAMMANFATTNING AV RESULTAT OCH ANALYS MÖTEN MELLAN OLIKA KULTURER

Kommunikation

Genom kommunikationen framförs ett budskap som genom dialog kan bemötas med en fråga. På så sätt öppnas det upp för en gemensam förståelse (Harper 1979, se Illman och Nynäs 2005, s.69). Harper menar dock att svårigheter finns att tolka den andres språk och information kring budskapet. Sändaren förväntar sig någon form av respons. Austin (1990) förklarar att vi kan begära, påstå, beskriva, uppmana eller ursäkta oss (Austin 1990, se Illman och Nynäs 2005, s.70). Om man lyssnar tolkar och besvarar budskapet med frågor finns möjlighet för nya tankar och associationer att växa fram (Illman och Nynäs 2005, s.71). Genom begreppet kommunikation och dialog har följande teman vuxit fram i min undersökning.

Att vara informerad

Respondenterna är nöjda med informationen de fått genom introduktion och att den är viktig för kunskapen om var de kan söka jobb och hur. Informationen beskrivs dock ibland som ”för mycket” i förhållande till allt annat som är nytt.

Möjlighet till utbildning

Utbildning beskrivs som ett hinder på grund av ekonomiska begränsningar och språksvårigheter. Genom introduktion och SFI finns förhoppning om att få ett jobb inom önskat yrkesområde. Även om utbildningskrav finns menar respondenterna att de har tillräckliga kunskaper och kompetens för att få ett jobb inom önskat yrkesområde. Respondenterna är dock öppna för de flesta jobb för att klara sin försörjning och komma ut i arbetslivet. Respondenternas ekonomiska förutsättningar begränsar dock fortsatta studier. Utifrån teorin om möten mellan olika kulturer och kommunikation tolkar jag Bubers beskrivning i förhållande till respondenternas situation. Buber menar att det är i Det världen vi har vår vardag och där vi upplever trygghet och ”kontroll” (Buber, se Illman och Nynäs 2005, s.49). Min tolkning är att i mötet med en ny kultur kan därför krav på språkkunskaper tillsammans med tidigare upplevelser vara krävande. Respondenterna har fått information om vilka krav som ställs för att få en anställning och menar att de måste klara introduktion och SFI för att få ett jobb. För att bibehålla trygghet och tillit till sin egen förmåga anser kvinnorna att tidigare erfarenheter tillsammans med introduktion och SFI är en möjlig väg till arbete. Illman och Nynäs (2005) beskriver kultur där likheter och skillnader uppstår i mötet med andra och att förändringar också påverkar individen i vardagen. I ett individperspektiv tolkas kultur utifrån de erfarenheter individen bär med sig som i sin tur formar individens värderingar (Illman och Nynäs 2005, s.47). Respondenternas erfarenheter och värderingar ligger till grund för deras vilja och styrka att försöka få ett jobb utifrån de förutsättningar de har med sig och genom utbildning på introduktion och SFI. Respondenterna vill kunna försörja sig själva och möter inte samma förutsättningar i Sverige som i sitt hemland. Buber skildrar att i ett Jag och Det perspektiv sätts gränser upp mellan jag och den andre där betraktelse sker i ett ovanför perspektiv (Illman och Nynäs 2005, s. 48). På avstånd bildar vi oss en uppfattning utifrån våra erfarenheter och vi ordnar den andre utifrån vad vi tror kommer att ske. Respondenterna har dock olika erfarenheter på vilket sätt de har möjlighet att få praktik och jobb genom informella och formella kontakter.

Informella och formella möjligheter till praktikplats och arbete

Respondenterna beskriver att deras förutsättningar att få ett jobb ökar genom informella kontakter eller att söka på egen hand. Formell möjlighet att få praktik och jobb skildras med en viss osäkerhet då brister uppstår i kommunikationen gällande tid för möte. Urval av yrkesområden kan också vara begränsat och inte vad de själva önskar. Genom handläggare

får de dock stöd att söka jobb och praktikplats. Min tolkning är att i de fall där respondenterna inte har några informella kontakter och där deras mål är att få ett jobb för att klara sin försörjning finns en acceptans att ta den praktikplats som erbjuds oavsett tidigare erfarenheter. Respondenterna menar att deras förutsättningar att få jobb ökar genom att få praktikplats och möjlighet att träna svenska. Genom Bubers förklaring om Jag och Det relationen (Buber, se Illman och Nynäs 2005, s.48) är min tolkning att handläggarens frånvaro kan jämföras i ett perspektiv då respondenten inte träffat sin handläggare ännu men väntar på besked. ”Det finns ett intresse att vi ska få praktik.” Min tolkning genom Bubers beskrivning om Jag och Du relationen är att när det finns en kontakt mellan de arbetssökande och informella kontakter eller handläggare finns det en närvarande relation med den andre som gör det möjligt att förändra sin situation och skapa nya erfarenheter (Buber, se Illman och Nynäs 2005, s.48). Kontakten skapar trygghet och möjligheter.

Möten mellan olika kulturer och kulturkrockar

Illman och Nynäs (2005) förklarar att kultur uppstår inte bara i gemensamma möten med andra utan också i ett individ perspektiv. Kultur beskrivs då som ett mångfacetterat begrepp där människan tolkar sina upplevelser mot de erfarenheter och värderingar hon bär med sig (Ibid., s.47). I relationen skapas möjlighet för individen att relatera till sin omvärld och andra människor. I min tolkning av mötet mellan olika kulturer är språket det första som skiljer människor åt. Respondenterna beskriver att svenska är svårt att förstå när någon pratar fort samt att grammatiken är svår att hålla isär. Ute på praktik träffar respondenterna svenskar men också andra från samma kultur. De jobbar dock bara med svenskar där svenska används som språk. Min tolkning är att det finns en osäkerhet om deras förutsättningar att få ett jobb minskar om de använder sin egen språkkultur. Kommunikation och dialog sker därför med hänsyn till samhällets grunder och krav. De vill förbättra sina språkkunskaper för att bli en del av samhället. De kulturella skillnaderna finns och upplevs som tydliga i mötet med de andra. Genom att frånga skillnaderna i mötet med den andre och ha ”*viljan att våga se*” menar Buber att man kan kringgå olikheterna och skapa dialog och förståelse för den andre (Hofmann och Rundquist 2004; Illman 2003, 2004, se Ibid., s.50). Respondenterna anpassar sig till samhällets krav att kunna kommunicera på svenska. Genom att inte jobba med andra från samma kultur hoppas respondenterna få fortsatt anställning efter avslutad praktik.

Dialog

Illman och Nynäs (2005) beskriver att kommunikation inte bara ska ses som en enskild händelse utan också som en gemensam dialogisk process. Om deltagarna försöker nå fram till en gemensam förståelse för det som kommuniceras öppnar det upp till ett gemensamt mål. I kommunikationen skapas då en förståelse för och en medvetenhet om hur verkligheten är konstruerad och att det inte alltid finns givna svar och mål som kan förverkligas. Nya kunskaper och erfarenheter ändrar vårt sätt att se på omvärlden (Ibid., s.75).

Språkets möjlighet och hinder

Respondenterna beskriver att det svenska språket går ganska bra att förstå men att svårigheten är att använda språket. Bemötandet från omgivningen har också betydelse. När någon pratar för fort blir det svårare att förstå. Stödet från arbetskamrater minskar osäkerheten att använda svenskan och öppnar upp för frågor och att göra sig förstådd. Trots att arbetskamrater lyssnar kan det ändå vara svårt. ”Ibland säger de något... men det är ändå svårt att förstå.” I respondenternas situation kan en ny kultur och ett nytt språk vara svårt att förstå. När hemspråket inte används i samma utsträckning glöms det till viss del bort. Det är inte alltid en självklarhet att som asylsökande ha släktingar att prata med. Och kontakten med grannar kan ske sporadiskt. Genom sitt deltagande på SFI får de möjlighet att träna hemspråk

vid samtal och fikastunder. Respondenterna menar dock att svenska tränas mer på praktik än i skolan. En av respondenterna beskrev sig själv som invandrarkvinna inför sina arbetskamrater och att hon hade svårigheter att förstå vad de sa. Personalen lyssnade och tog hänsyn till hennes önskan. Men ibland glömmer de av sig. Efter avslutad SFI finns inte samma förutsättningar att träna svenska. En av respondenterna menar att förr läste hon dagstidningar varje dag. Men när hon jobbar natt blir hon trött och orkar inte läsa i samma omfattning. Begränsade förutsättningar till sociala kontakter påverkar också möjligheten att träna svenska. "Språket blir sämre." Respondenten vill gärna börja studera igen och har en önskan om att gå datakurs. "Det är bra att lära sig mer och vi har haft det jättetrevligt." Respondenten upplever också ett stöd från skolan. "De försökte lära oss hela tiden." Respondenten visar på att bemötandet är en förutsättning att känna sig delaktig på arbetsplatsen. Min tolkning är att sociala kontakter på arbetsplatser är en förutsättning för att lära sig språket och kunna bli en del av samhället. När möjligheten att träna språk begränsas och trygghet och delaktighet kopplas till introduktion och SFI saknas sociala kontakter på en arbetsplats.

DELAKTIGHET

Delaktighet kan beskrivas som ett aktivt deltagande och medverkan i en aktivitet tillsammans med andra där alla har ett delat ansvar (Esselte 1980, se Molin 2004, s.43). Det subjektiva deltagandet handlar också om att vara aktiv, ha inflytande och veta vad som ska ske. Sköld (1997) påpekar dock att människor alltid har rätt att delta inom alla områden oavsett om den enskilde upplever delaktighet eller inte (Sköld 1997, Ibid., s.46). Delaktighet kan också omfattas av makt. Pateman (1970) menar att ha full delaktighet innebär inflytande över beslut där alla deltagare har lika stor makt att påverka resultatet (Pateman 1970, Ibid., s.46).

Engagemang

Aktivt och passivt deltagande

Några av kvinnorna beskriver sig själva som aktivt deltagande men tillägger att de inte pratar så mycket. De deltar vid möten och fikaraster. En av respondenterna har kommit längre i sina språkkunskaper och deltar aktivt vid samtal med sina arbetskamrater. En annan menar dock att hon kanske känner sig som en invandrarkvinna och vet inte vad andra tycker om henne. Men hon har ändå ett jobb. I valet av yrkesområde berättar respondenterna att de informerat sina handläggare om sina yrkeserfarenheter och att deras kompetens kan användas inom andra yrkesområden. Som exempel beskrivs likheten med att ha jobbat i affär och kunna möta människor på ett bra sätt och att jobba som personlig assistent. Genom sin önskan att få jobb som personlig assistent är respondenten engagerad kring sina förutsättningar och kvalifikationer. Att få jobba inom yrken de själva valt begränsas av utbildningskrav. Respondenterna ställs inför ett passivt förhållningssätt som arbetssökande då de inte vågar söka jobb på grund av bristande utbildning. Skillnader finns gällande engagemang på praktikplats och arbetsplats. Ålder och skilda intressen påverkar förutsättningar att aktivt delta i samtal med arbetslaget. Svårigheten är att hitta gemensamma intressen. Trots respondentens beskrivning om sin situation som mindre delaktig i arbetsgruppen har hon dock ett aktivt förhållningssätt till att vara kvar på arbetsplatsen för att klara sin försörjning. Respondenternas engagemang förklaras utifrån deras subjektiva upplevelse av verkligheten där de beskriver både ett aktivt och passivt engagemang och acceptans för att bli delaktiga på praktik och arbetsplatser (Ibid., s.52-53). Delaktighet genom aktivitet och engagemang skiljer sig åt utifrån upplevelse och aktiv handling (Ibid., s.52-53). Sköld (1997) menar att full delaktighet inte kan nås enbart genom subjektiva upplevelser utan måste jämföras med faktiska förhållanden (Sköld 1997, Ibid., s.53). I ett objektiva perspektiv beskrivs deltagandet utifrån rättigheten att ta del av samhällets möjligheter genom utbildning och arbete.

Inflytande

Möjlighet och Hinder

Respondenterna anser sig ha inflytande genom att de kan framföra sina åsikter och vad de vill jobba med. De beskriver att personal på skolan och ute på praktikplatserna lyssnar på deras åsikter. Det finns dock begränsningar om vilka åsikter de framför. Respondenterna menar att det är svårare att ha inflytande över arbetsuppgifter som ny personal då anställda har längre erfarenhet. De får ändå stöd från sina arbetskamrater om de efterfrågar detta. Utbildningskraven begränsar möjligheten att söka de jobb de önskar. Det finns dock en önskan att komma ut och jobba och få kontakt med svenskar och att kunna försörja sig. En av respondenterna skildrar en svårighet i att vara invandrarkvinna och att framföra synpunkter på de arbetsuppgifter som ska utföras. Kontakten med arbetsgivaren fungerar bättre än med arbetskamrater. Detta tror hon beror på att invandrare ofta har en arbetskultur och jobbar hårt och mycket. I längden kan dock konsekvenserna bli sjukskrivning och arbetsskada som följd av monotona och obekväma arbetsförhållanden, menar respondenten. Informellt deltagande beskrivs utifrån individens deltagande och subjektiva upplevelse av deltagande i en grupp. Upplevelsen omfattas då av att tillhöra en grupp och att vara accepterad i "praktiken" (Ibid., s.54-55). Informell tillhörighet sker i det dagliga samspelet mellan individ och grupp och bygger på relationer mellan individer på samma nivå och möjlighet att påverka aktuell situation (Paldanius 1999, Ibid., s.55). Utifrån det teoretiska begreppet skildrar respondenterna de hinder som begränsar deras inflytande på arbetsplatserna men också vad som påverkar möjlighet till inflytande och delaktighet.

Makt och Autonomi Empowerment

Möjlighet och Hinder

Wehmeyer (1996) beskriver autonomi som en process där individens förmåga och möjlighet att påverka konfronteras med omgivningens attityder och öppenhet att inkludera självbestämmande i samhället. Detta kan jämföras med de arbetssökandes situation gentemot handläggare och arbetsgivare. Individens får då "erfarenheter av beslutsfattande" (Wehmeyer 1996, Ibid., s.56). Tengqvist (Askheim och Starrin 2007, s.76) skildrar att empowerment omfattar förhållningssätt och bemötande och den enskildes förutsättningar och resurser att ta egna beslut. Tengqvist menar att genom andra människors stöd och hjälp kan svåra situationer öppnas upp. Uppmuntran kan hjälpa individen att hitta egna svar som successivt kan förändra vardagen och frigöra resurser (Ibid., s.76). Som arbetssökande kan det handla om att söka jobb man är intresserad av eller att konfronteras med olika myndigheter. Empowerment innebär att ha makt över sitt eget liv, att våga tro på sig själv och få kraft att förändra sin situation (Ibid., s.76). De hinder som respondenterna berättar om är att kunna välja jobb, utbildningskrav samt ekonomiska förutsättningar. Några av respondenterna har familjer där barnen deltar på olika aktiviteter som kostar pengar. En annan har som mål att få ett eget boende. Möjligheterna skildras genom informella kontakter och att ta ett eget initiativ att söka jobb. Informella kontakter kan vara referenser som anhöriga ute på praktik eller arbetsplatser för att påskynda processen att komma ut på praktik och arbetsplatser. Informella kontakter kan också vara personal på utbildningen som ger tips, råd och stöd. Val av yrkesområde inför praktikplats sker utifrån respondenternas självbestämmande. Valmöjligheten är dock begränsad utan utbildning och arbetslivserfarenheter. Låglönejobb som städ och köksarbete beskrivs därför som en trygghet och ett jobb man klarar av i allt annat som är nytt och accepteras för att komma ut i arbetslivet. Möte med handläggare är viktigt men brister finns gällande kommunikation och tid för möte. Ibland ges också avslag på de önskemål som respondenterna framför. Handläggare hänvisar till utbildningskrav och avslutad kurs i SFI. Respondentens potential att argumentera för sin sak om möjlighet att söka jobb utan att ha avslutat SFI resulterade i en timanställning. Respondenten beskriver att

informationen inte alltid stämmer överens att alla får jobb efter avslutad introduktion och SFI. Respondenten beskriver att så länge de inte blir kallade till möte händer ingenting om de själva inte efterfrågar detta. Önskemål bemöts ibland med hänvisning till städjobb i brist på andra möjligheter. De hinder som finns påverkas av kvinnornas förutsättningar och situation som arbetsökande att möta dessa hinder. Språket, informella kontakter samt personliga resurser att påverka har betydelse för utgången. Tengqvist menar att människors förmåga och identitet växer och förändras när de ges förutsättningar och möjligheter istället för att tyngas ner av problem. De bygger upp "självkänsla" och "stolthet" (Tengqvist, se Askheim och Starrin 2007, s.81). Det handlar om människors lika värde och rättighet och att skapa jämnare maktbalans med respekt för våra olikheter och rättigheter (Ibid., s.82). Samtidigt poängterar Tengqvist att med ett ökat ansvar krävs en ökad kunskap om de faktiska "ramar" som är aktuella och vilka möjligheter som finns (Ibid., s.83-84). Respondenterna beskriver att informationen de får genom introduktion ger kunskap om rättigheter och skyldigheter som de har nytta av som arbetsökande. Tengqvist beskriver också genom Kabeer (1999) och Rowlands (1997) att makt kan ske i en överordnad position där makten fokuseras på dem som redan har makt och där människor som befinner sig i underordnade positioner får mindre handlingsutrymme (Kabeer 1999, Rowlands 1997, se Ibid., s.87). Makten rangordnas genom människors olika värde som "kön, klass, etnicitet, ålder, sexuell läggning" och påverkar deras "rättigheter och skyldigheter" (Walker 2002, se Ibid., s.88).

Makt, Autonomi och Empowerment Nöjda och missnöjda

Två av kvinnorna beskriver delaktighet genom att de är nöjda med introduktion och praktik. Respondenterna menar att de kan påverka sin situation genom att framföra åsikter om vad de vill och kan jobba med. En av kvinnorna beskriver Sverige som ett demokratiskt land som "hjälpamt för kvinnor och barn." Detta tolkas utifrån hennes erfarenheter som asylsökande. En av respondenterna beskriver skillnader mellan att tillhöra olika grupper. Respondenten menar att hon har bättre kontakt med personal som hon jobbar tillsammans med i köket än övrig personal på arbetsplatsen. Respondenten skildrar också de svårigheter som finns med att komma till ett annat land. Det är nya regler ny kultur och ett nytt språk att anpassa sig till. "Man får flytta lite på sin egen kultur." Min tolkning är att de skilda kulturerna begränsar möjligheten till delaktighet då respondenten beskriver att man måste flytta på sin egen kultur för att ha en möjlighet att komma in i samhället och få ett jobb. Genom respondentens beskrivning kan dock olika kulturer mötas genom acceptans för den andres kultur. Två av kvinnorna är nöjda med att ha fått praktikplats som de hoppas ska leda till jobb. Deras tidigare yrkeserfarenheter och språkkunskaper är dock begränsade vilket påverkar deras valmöjligheter av yrkesområde. En av respondenterna har ett jobb som timanställd. De arbetsuppgifter som ingår är både tunga och monotona. Möjlighet att byta arbetsuppgifter finns men accepteras inte av all personal. Istället jobbar respondenten kvar med de arbetsuppgifter hon påbörjat. Respondenten berättar också att det är hon som får hämta material även om det är en uppgift för alla. Respondenten beskriver att det är svårt att ställa frågan om att byta arbetsuppgifter som ny personal och känner oro för att situationen ska förvärras. Diskriminering förekommer och personal ifrågasätter invandrades vistelse i Sverige. Respondentens situation skildras genom empowerment där tidigare erfarenheter och objektiva perspektiv på situationen förklaras utifrån att personalen "bara pratar hela tiden." Respondenten menar att hennes tidigare erfarenheter innan de sökte asyl i Sverige och deras aktuella situation att försöka få ett jobb har större betydelse än personalens kommentarer. Trots motgångarna beskriver respondenterna Sverige som ett bra land med en bra utbildning. "Vi vill komma ut i arbetslivet och vi kan gå i skolan det är inga problem." Paldanius (1999) förklarar att där delaktighet förekommer finns alltid någon form av makt i de beslut som

fattas. Det kan vara den enskildes beslut över sin situation eller någon annan som tar beslut i situationen (Paldanius 1999, s.26, Ibid., s.57). Utifrån respondenternas situation är det alltid andra som har den slutliga makten att ta beslut i frågor om jobb eller arbetsuppgifter. Respondenterna accepterar ofta sin situation och är nöjda med att ha fått praktikplats eller ett jobb. Makt kan tvärtemot också ske i en överordnad position där makten fokuseras på dem som redan har makt och där människor som befinner sig i underordnade positioner får mindre handlingsutrymme (Kabeer 1999, Rowlands 1997, se Ibid., s.87). Makten rangordnas genom människors olika värde utifrån ”kön, klass, etnicitet, ålder, sexuell läggning” och påverkar deras ”rättigheter och skyldigheter”(Walker 2002, se Ibid., s.88). Genom respondentens beskrivning om diskriminering kan jämförelse göras utifrån maktens överordnade position där respondenten ses utifrån etnicitet och kön.

7. SLUTSATS OCH FRAMTIDA FORSKNING

I mitt uppsatsarbete har jag valt att undersöka hur utrikesfödda kvinnor beskriver möjligheten att få ett lönearbete och hur de skildrar sina erfarenheter av möten mellan olika kulturer och delaktighet. Grunden till min undersökning omfattas av medias publicering om utrikesföddas möjligheter att få jobb i Sverige och mina egna reflektioner kring utrikesföddas situation som arbetssökande. Historiskt sett har utrikesfödda kvinnor oftast stått utanför arbetsmarknaden. Deras roll har präglats av att ta hand om familj och hushåll. För de arbetssökande kvinnorna har tillgången av arbete i regel omfattats av arbetslöshet eller låglönejobb med minimerade krav på utbildning. Konjunkturförändringar och sparkrav har begränsat utbudet av arbetstillfällen som i sin tur försvårat möjligheterna att komma in på arbetsmarknaden. Olika åtgärdsprogram har inrättats utan något större resultat där majoriteten arbetssökande med utrikesbakgrund fortfarande står utanför arbetsmarknaden. Följande slutsats knyter samman undersökningens empiri med teori och tidigare forskning.

Hur beskriver kvinnorna möjligheten att få ett lönearbete?

Respondenterna lyfter fram introduktionsprogram och SFI som en viktig kunskap om arbetsmarknadens möjligheter och krav. Tillsammans med tidigare yrkeserfarenheter anser respondenterna att deras kunskaper är tillräckliga för de yrkesområden som erbjuds. Vidareutbildning kommer i andra hand då målet är att få ett jobb och bli självförsörjande. Möte med handläggare beskrivs som ett stöd och en hjälp för att komma ut på praktik. Brister som kan uppstå är att veta när möte med handläggare ska ske. Eget initiativ kan påskynda möjligheten att komma ut på praktik eller arbete. Respondenterna visar på exempel som informella kontakter där anhöriga fungerar som referenser eller att söka jobb på egen hand. Språk och samhällskunskap beskrivs som viktiga verktyg inför en anställningsintervju. Kvinnorna beskriver också att begränsningar finns i urvalet av praktikplats. Oftast erbjuds städ och köksarbete inom olika institutioner. I vilken omfattning respondenterna accepterar att ta ett städ eller köksjobb varierar beroende på tidigare yrkeserfarenheter och språkkunskaper. Högre krav ställs av dem som kan språket och har yrkeserfarenheter. Kvinnor utan yrkeserfarenhet och språksvårigheter har inte samma förutsättningar att välja och är därför begränsade i sitt yrkesval. Buber (1994; 1993; 2000) beskriver utifrån Jag och Du och Jag och Det perspektivet att i mötet med den andre skapas möjligheter som kan relateras till den enskildes omvärld och andra människor. Genom att objektivt hålla distans till den andre sätts gränser upp mellan Jag och Det för att analysera situationen. Genom mötet mellan Jag och Du finns rätten att vara en unik person som kan vara svår att kategorisera. I Jag och Det världen finns dock vår vardag där vi har kontroll och upplever vår trygghet (Illman och Nynäs 2005, s.49). Genom Bubers teori tolkar jag respondenternas beskrivning om sina förutsättningar att ställa krav eller begränsade möjligheter att välja. Valen sker utifrån erfarenheter och kunskaper där samhällets åtgärdsprogram är vägledande samtidigt

som det ställer krav för berättigad ekonomisk ersättning. Gränser uppstår när ekonomiska förutsättningar krockar med de krav som ställs att genomföra åtgärdsprogram innan man kan söka jobb. Respondenternas önskan kring yrkesval varierar där utbudet av yrkesområden blir styrande och accepteras för att få ett jobb. Trots begränsade möjligheter att påverka beskrivs städ och köksarbete som en trygghet genom de arbetsuppgifter som de klarar av. Genom att på eget initiativ söka jobb visar respondenterna på ett aktivt deltagande att själv påverka sin situation. Trots detta finns en acceptans för den situation man är i som i jämförelse med tidigare upplevelser och erfarenheter beskrivs som bra. Respondenternas mål är att få ett jobb och trygghet genom egen försörjning. För att nå detta mål utgår de ifrån sina språkkunskaper yrkeserfarenheter och ekonomiska förutsättningar som påverkar vägen till lönearbete.

Hedblom (2004) visar på att yrkeserfarenhet och utbildning kan vara vägen till ett lönearbete. Däremot har familj, tid och språkkunskaper inte haft någon inverkan på möjligheten att få jobb. Genom att den arbetssökande är delaktig i planering ökar förutsättningarna att söka rätt kompetens och möjligheter. Handläggares ställning beskrivs också i Hedbloms undersökning som en maktposition men att det samtidigt finns en dialog och öppenhet för de önskemål som framförs. Hedblom beskriver att jobben oftast är okvalificerade arbeten med låga krav på utbildning. Respondenterna i min undersökning erbjuds på liknande sätt städ och köksarbete. Acceptansen för dessa yrkesområden varierar beroende på yrkeserfarenhet och språkkunskaper men anses samtidigt vara ett sätt att komma ut på arbetsmarknaden.

Vilka svårigheter möter kvinnorna mellan olika kulturer som arbetssökande?

Information kring arbetsmarknadens insatser och möjligheter samt samhällets krav och sociala villkor beskrivs ibland som svårhanterligt men att ”man lär sig lite för varje dag”. I det teoretiska perspektivet om möten mellan olika kulturer menar Buber att i människors vardag finns trygghet och kontroll. När vardagen förändras genom nya möten och förhållningssätt ställs människor inför nya val (Buber 1994; 1993; 2000, se Illman och Nynäs 2005, s.49). Respondenterna i undersökningen har begränsade valmöjligheter på arbetsmarknaden. De har som mål att bli oberoende av försörjningsstöd genom lönearbete för att kunna ge barnen förutsättningar att delta i aktiviteter som alla andra. Buber beskriver att i ett Jag och Det perspektiv sätts gränser upp mellan Jag och den andre där vi betraktar situationen i ett ovanförperspektiv. Vi skapar en uppfattning om situationen utifrån våra erfarenheter och vi ordnar den andre utifrån vad vi tror kommer att ske (Illman och Nynäs 2005, s.48). Kulturella skillnader uppstår i mötet med arbetsgrupperna. Det kan handla om att göra skillnad på olika personalkategorier inom samma arbetsplats eller att vara utrikesfödd och mötas av en ny kultur, nytt språk och nya regler att anpassa sig till. En av respondenterna menar att man får flytta lite på sin egen kultur för att integreras i samhället men att man kan mötas genom acceptans för den andres kultur. De arbetstillfällen som erbjuds accepteras i de flesta fall för att få ett jobb och komma ut på arbetsmarknaden trots obekväma arbetstider och monotona arbetsuppgifter. Arbetsmiljön kan också påverkas av konflikter mellan personal där särskiljande av arbetsuppgifter uppstår och där osäkerhet att kunna påverka sin arbetssituation försvårar möten mellan olika kulturer. Som nyanställd och utrikesfödd finns en oro över att situationen ska förvärras. Diskriminering förekommer där personal ifrågasätter invandrades vistelse i Sverige. Trots respondenternas beskrivning om sin utsatta situation skildrar de på ett objektiva sätt sina tidigare erfarenheter med aktuell situation. Respondenterna menar att personalens bemötande spelar mindre roll då arbetsledare är nöjda med de arbetsuppgifter som utförs och som kan påverka möjligheten att få en anställning. Beskrivningen visar på empowerment där respondenterna hittar sin styrka genom arbetsledarens positiva bemötande och tro på deras kompetens som arbetstagare. Detta kan

jämföras med Tengqvist (2007) beskrivning om empowerment att ha makt över sitt eget liv där uppmuntran från andra skapar förutsättningar att våga tro på sig själv och få kraft att förändra sin situation (Tengqvist, se Askheim och Starrin 2007, s.76). Respondenterna visar på en generell beskrivning av Sverige som ett bra land och att de är nöjda med introduktionsutbildningen. Det finns en acceptans för den situation de befinner sig i. Genom Paldanius (1999) beskrivning om delaktighet kan respondenternas uppfattning om sin situation jämföras med att det alltid förekommer någon form av makt i de beslut som fattas. Det kan vara den enskildes beslut över sin situation eller någon annan som tar beslut i frågor om jobb och arbetsuppgifter (Paldanius 1999, s.26, Ibid., s.57).

Hedbloms undersökning visar på att brister finns gällande information och kommunikation mellan handläggare och den arbetssökande. Respondenterna i min undersökning är nöjda med informationen men menar att brister finns kring tid. Hedbloms beskriver att utan utbildning ökar svårigheterna att få ett jobb. Thomsson och Hoflund (2000) skildrar på liknande sätt att kvinnor hamnar i fack och positioner både som invandrare och kvinna. Förväntningar finns på arbetsmarknaden hur kvinnor och män ska vara och vilka arbetsuppgifter de klarar av. Thomsson och Hoflund menar också att diskriminering fortfarande är aktuellt trots lagändring. Tillfälliga anställningar gör det svårt att påverka diskrimineringen av rädsla att förvärra situationen eller att bli av med jobbet. Oavsett utbildning har de utrikesfödda kvinnorna fått stå tillbaka. De hinder som mött dem är att förstå språk, kommunikation sociala koder och att tyda normer och regler. Detta skapar en underordnad position och osäkerhet att göra bort sig. Respondenterna i min undersökning beskriver en underlägsenhet som arbetssökande och att diskrimineringen finns. En av kvinnorna menar att hon känner sig som en invandrarkvinna och vet inte vad arbetskamraterna tycker om henne. Respondenterna har dock en vilja och ett aktivt deltagande att påverka sin situation och de beslut som fattas kring praktikplats och jobb. Denna beskrivning kan förklaras genom empowerment som perspektiv. De jobb som varit aktuella har dock omfattats av tillfälliga anställningar. Vidareutbildning har i aktuell situation låg prioritet. Respondenternas position är därmed underordnad i en beroendeställning till introduktionsersättning eller låglönejobb.

Hur beskriver kvinnorna sitt deltagande på praktik, utbildning och arbete?

Kvinnorna har varierande erfarenheter av att integreras i arbetsgruppen. Några beskriver att de är med i arbetslaget och får delta på arbetsplatsmöten och träffar utanför arbetstid. Andra deltar på möten men är mer återhållsamma med språket. Ålder och intressen anses påverka förutsättningarna till ett aktivt deltagande tillsammans med arbetskamrater. Trots detta är kvinnorna aktivt engagerade i de arbetsuppgifter de utför i hopp om att få en anställning. Ibland handlar det om arbetsuppgifter med obekväma arbetsförhållanden som kan vara svåra att påverka och ha inflytande över som ny personal. Respondenternas beskrivning kan jämföras med delaktighet där tillhörighet sker utifrån formellt och informellt deltagande. Individens tillhörighet i en grupp kan vara både självvald eller regelstyrt och pågå över en viss tid (Molin, s.54- 55). Utifrån ett objektiva perspektiv kan deltagandet jämföras med tillhörighet att vara accepterad av omgivningen som vid inskrivning på en utbildning (Molin, s.54). Det aktiva deltagandet består av att delta eller avstå utbildning och att beslut fattas på högre nivå. I min undersökning är de formella förutsättningar ekonomiskt bundna till introduktionsersättning. Informella förutsättningar omfattas av att ta initiativ och själv förändra sin situation. I ett teoretiskt perspektiv kan detta jämföras med individens deltagande och subjektiva upplevelse av deltagande i en grupp. Upplevelsen omfattas då av att tillhöra en grupp och att vara accepterad i ”praktiken” (Ibid., s.54-55). Informell tillhörighet sker i det dagliga samspelet mellan individ och grupp och bygger på relationer

mellan individer på samma nivå och möjlighet att påverka aktuell situation (Paldanius 1999 Ibid., s.55). Genom att vara aktiv och berätta om sina önskemål för handläggare kan respondenterna påverka sin situation inför de beslut som sker om praktikplats. Möjligheten att påverka är dock begränsad utifrån utbudet av arbetstillfällen och utbildning. Respondenterna skildrar att informella kontakter påskyndar processen att få ett jobb eller praktikplats. Tengqvist teori om empowerment omfattar förhållningssätt och bemötande och den enskildes förutsättningar och personliga resurser att kunna fatta egna beslut. Genom signifikanta andra kan stöd och hjälp få svåra situationer att öppnas upp. Uppmuntran kan hjälpa individen att hitta egna svar som successivt kan förändra vardagen och frigöra resurser (Tengqvist, se Askheim och Starrin 2007, s.83-84). En av respondenterna beskriver att som arbetssökande möts de av krav på avslutad introduktion innan möjlighet finns att söka jobb. Respondenten menar dessa krav inte alltid är relevanta till de möjligheter som finns. Som utrikesfödd kan du söka jobb som alla andra och möta de krav som ställs vid anställningsintervju. De språkkunskaper man har kan vara tillräckliga i förhållande till arbetsuppgiften, menar respondenten. Samtidigt förtydligar hon att introduktionen är ett viktigt instrument för att kunna söka jobb och möta frågor om kunskap och erfarenheter vid anställningsintervju. Tengqvist beskriver utifrån sin teori att med ett ökat ansvar krävs också en ökad kunskap om de faktiska ramarna som är aktuella och de möjligheter som finns (Tengqvist, se Askheim och Starrin 2007, s.83-84). Tengqvist menar att människors förmåga och identitet växer och förändras när de ges förutsättningar och möjligheter istället för att tyngas ner av problem. De bygger då upp självkänsla och stolthet (se *ibid.*, s 81). Det handlar om människors lika värde och rättighet och en jämlikare maktbalans med respekt för våra olikheter och rättigheter (*Ibid.*, s.82). Respondenterna i min undersökning har dock olika förutsättningar och hamnar oftast i underordnade positioner. Tengqvist menar att makt sker i en överordnad position med fokus på dem som redan har makt. Människor som befinner sig i en underordnad position får mindre handlingsutrymme (Kabeer 1999, Rowlands 1997, se *Ibid.*, s.87).

Hedblom (2004) beskriver att aktiveringskravet ligger till grund för de arbetssökandes deltagande i åtgärdsprogram. Målet är också att få ett jobb och bli självförsörjande. William et al (1999) skildrar hur den arbetssökandes positionering påverkas genom den enskildes identitet och uppfattning om sin egen position i förhållande till sin omgivning (Hedblom 2004). Respondenterna i min undersökning beskriver sin position i förhållande till språkkunskaper, yrkeserfarenhet och ekonomiska förutsättningar. Thomsson och Hoflund visar på att svårigheter finns att bli en del av det sociala samspelet och uppnå samma maktstatus. Respondenterna skildrar även denna erfarenhet både som arbetssökande och deltagande på praktik och introduktionsprogram. Trots att delaktigheten begränsas i beslut om praktikplats kan det ses som en trygghet att få jobba inom städ och köksarbete i allt annat som är nytt. Detta kan jämföras med Hedbloms beskrivning om främjande insatser som också omfattas av den arbetssökandes delaktighet i kontrakt och handläggning. Handläggaren får då information och kunskap om den arbetssökandes situation, kompetens och möjligheter. Hedblom menar att bemötande och dialog påverkar den arbetssökandes upplevelse av meningsfullhet och som placerar individen i en jämnare position.

Till framtida forskning vill jag lämna följande frågeställning utifrån de konsekvenser som uppstår vid arbetslöshet inom familjer.

- Hur beskriver utrikesfödda ungdomar sin fritidssysselsättning och sitt deltagande i aktiviteter?
- Hur berättar ungdomar om sin framtid och möjlighet att få ett lönearbete?

REFERENSER

Askheim, Ole Petter och Starrin, Bengt, (2007): *Empowerment i teori och praktik*. Malmö: Gleerups

De los Reyes, Paulina, (2001): *Mångfald och differentiering: diskurs, olikhet och normbildning inom svensk forskning och samhällsdebatt*. Solna: SALTSA

Emilsson, Henrik, (2008): *Introduktion och integration av nyanlända invandrare och flyktingar: utredningar, granskningar, resultat och bristområden*. Stockholm: NTG-asyl och integration

Illman, Ruth och Nynäs, Peter, (2005): *Kultur, människa, möte: ett humanistiskt perspektiv*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur

Knocke, Wuokko, (2001): Att vara kvinna och invandrare i det svenska arbetslivet. *Könssegregering i arbetslivet / Lena Gonäs, Gerd Lindgren och Carina Bildt (red.)*. S. 25-35 - Stockholm : Arbetslivsinstitutet, cop. 2001. - ISBN 91-7045-597-X ; S. 25-35

Kvale, Steinar, (1997): *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur

Larsson, Sam och Lilja, John och Mannheimer, Katarina, (red.) (2005): *Forskningsmetoder i socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur

Molin, Martin, (2004): *Att vara i särklass: Om delaktighet och utanförskap i gymnasiesärskolan*. Diss. Linköping: Linköpings universitet, 2004

Internetadresser

Forskningsetiska principer inom humanistisk- samhällsvetenskaplig forskning [Elektronisk resurs]. (2002): Stockholm: Vetenskapsrådet. Tillgänglig på Internet: http://www.cm.se/webbshop_vr/pdf/etikreglerhs.pdf (Hämtad 101106).

Hedblom, Agneta, (2004): *Aktiveringspolitikens Janusansikte: en studie av differentiering, inklusion och marginalisering*. Diss. Lund : Univ., 2004 Tillgänglig på Internet: http://www.lub.lu.se/luft/diss/soc_477/soc_477_transit.html (Hämtad 080221)

Lidköpings Kommun: Fakta och statistik/ <http://www.lidkoping.se> (Hämtad 090912).

Lidköping Kommun: Integrationspolitiskt program /<http://www.lidkoping.se> (Hämtad 090912).

SVT Kunskapskanalen, (2008 01 19): *Mångfald eller enfald* (Videoupptagning): *De arbetsökande* (Hämtad 081016) Libris och Kvinnsam *Mångfald eller enfald [Elektronisk resurs]: De arbetsökande*. (2007). Folke Rydén Produktion

Syrén, Madelene, (2007): *Statens politik för integration och mot etnisk diskriminering*. Stockholm: Landsorganisationen i Sverige. [http://www.lo.se/home/lo/home.nsf/unidView/6DF11A94B9C24171C12573A0002089B7/\\$file/LO_Statens_integration_webb.pdf](http://www.lo.se/home/lo/home.nsf/unidView/6DF11A94B9C24171C12573A0002089B7/$file/LO_Statens_integration_webb.pdf) (Hämtad 080221)

Thomsson, Heléne och Hoflund, Linda, (2000): *Vem ska hjälpa vem?: En kritisk analys av arbetsmarknadspolitiska insatser riktade till kvinnor med invandrarbakgrund*. Uppsala: Institutet för arbetsmarknadspolitisk utvärdering (IFAU) Tillgänglig på Internet: <http://www.ifau.se/upload/pdf/se/to2000/fr00-9.pdf> (Hämtad 080221)

BILAGOR

Presentationsbrev

Hej!

Jag är socionomstuderande på Göteborgs Universitet och går nu termin sju där jag skriver en C- uppsats i Kurs; Vetenskapligt arbete.

Syftet med undersökningen är att beskriva hur kvinnor med utrikesbakgrund upplever mötet och sitt deltagande i arbetsmarknadsåtgärder som arbetssökande. Och hur de upplever delaktighet i de beslut som berör deras framtida yrkesområde.

Detta brev är en förfrågan om ni vill medverka i denna undersökning

Undersökningen innebär att jag kommer till utbildning/arbetsplats för att göra intervju om dina upplevelser och erfarenheter av att söka arbete, utbildning och praktikplats. Genom intervjun vill jag få reda på hur du upplever dig delaktig i beslut om din framtida utbildning och arbete.

Intervjun tar max en timma och vid tillfället används bandspelare till hjälp för att dina svar ska kunna skrivas ned ordagrant.

Du avgör om bandspelare får användas eller inte. Svaren dokumenteras då istället.

Deltagande i undersökningen är helt frivilligt och du kan när du vill avstå från att svara på frågor eller att delta utan att ange skäl.

Resultatet av undersökningen kommer endast att användas för forskningsändamål och publiceras i form av en c- uppsats.

Jag kommer att förhålla mig till de gällande forskningsetiska principerna.

Detta innebär bland annat att resultatet presenteras på ett sådant sätt att det inte går att identifiera någon enskild vid namn eller enskild arbetsplats/utbildningsplats vid namn. Dina svar kommer att behandlas så inte obehöriga kan del av dem.

Vid frågor kontakta min Handledare Per- Olof Larsson

Box xxx

Tel xxx xxx xxxx

Tack för din medverkan

Med vänliga hälsningar Anneli Svensson

Intervjuguide

Namn

Civilstånd

Hur lång tid har du varit bosatt i Sverige

Tidigare bakgrund gällande utbildning/yrke/sysselsättning

Kulturmöten

Kommunikation

- Har du gått på introduktion?
Fick du information om vad introduktion är
Gavs det tid för dig att ställa frågor?
- Vilka utbildningar, kurser har du gått?
Har du fått råd och hjälp med vilken utbildning du ska välja?
Har du valt utbildning och kurs själv?
Vad har du läst då, hur lång tid har du gått utbildning?
- Har du/har du haft, praktikplats/arbete
Vilken information gavs om praktikplats/arbete
Har du valt praktikplats själv?
Vilka var dina arbetsuppgifter, hur länge var du där?

Dialog

- Är det lätt eller svårt att förstå vad personal säger, på praktik, utbildning, arbete?
- Tycker du att de förstår vad du säger och menar?
- Brukar du fråga dem vad de menar om du inte förstår?

Delaktighet

Engagemang

- Deltar du på möten med andra, personal, studerande på utbildning, praktik, arbete, arbetsförmedlingen.
- Brukar du säga något på dessa möten eller är du mest tyst?
- Berättar du något om dina tidigare erfarenheter, kunskaper?
- Berättar du vad du vill arbeta med, utbilda dig till?
- Pratar ni tillsammans om utbildning, arbete, praktik

Inflytande

- Tycker du att du har/kan och får möjlighet till att säga dina åsikter i gruppen underutbildning, praktik, arbetsplats, arbetsförmedling?
- Lyssnar andra (personal, studerande, arbetsförmedlare) på dina tidigare erfarenheter och kunskaper?

Makt autonomi empowerment

- Hur och av vem fattas de beslut som handlar om din framtida utbildning och yrke.
- Har du möjlighet att framföra din önskan
- Upplever du att din önskan och ditt mål med utbildning/ arbete får gehör

Makt autonomi empowerment

- Är du med och pratar om vad ni ska jobba med?
- Samarbetar, jobbar du tillsammans med personal, studerande, praktik, arbete.
- Upplever du dig välkommen och blir du bemött på ett bra sätt på